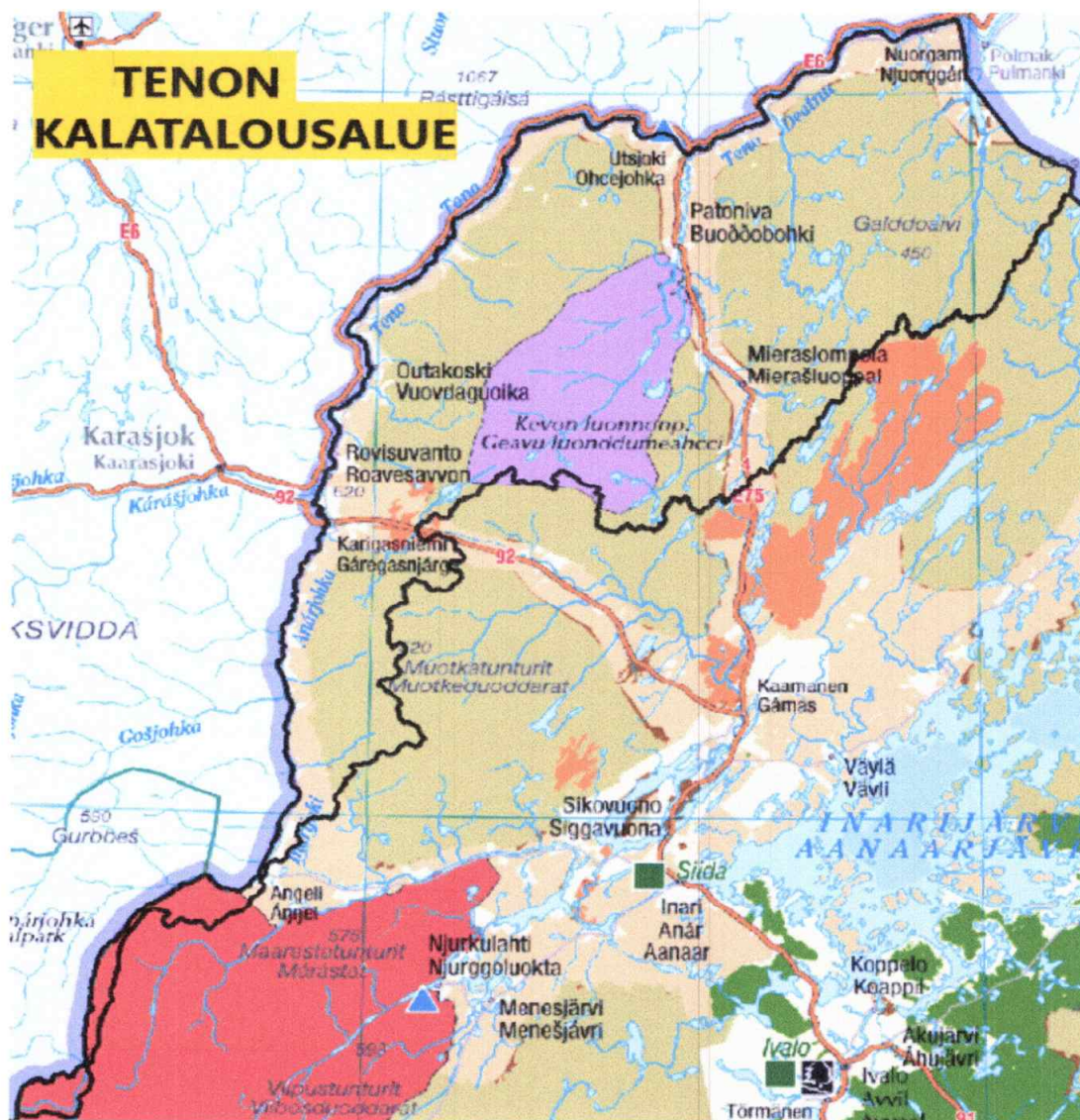

TENON KALATALOUSALUEEN KÄYTTÖ- JA HOITOSUUNNITELMA

luonnos 30.8.2021, hallitus 13.10.2021, yleisen kokouksen hyväksymä 13.10.2021

Lapin ELY-keskuksen hyväksymä 27.10.2023

Sisällys

1.	Johdanto.....	3
2.	Alueen yleiskuvaus.....	4
3.	Vedet ja niiden tila.....	5
3.1.	Luonnontilaisuus.....	5
3.2.	Veden laatu.....	5
3.3.	Uhkatekijät.....	6
3.3.1.	Vesistöjen kuormitus.....	6
3.3.2.	Ilmastonmuutos.....	7
3.3.3.	Vieraslajit.....	7
4.	Kalavesien tuotto.....	7
5.	Kalastushistoriaa.....	8
6.	Kalasto.....	9
6.1.	Lohi; Luossa (<i>Salmo salar</i>).....	10
6.2.	Meri- ja järvitaimen (<i>Salmo Trutta</i>).....	10
6.3.	Purotaimen-tammukka (<i>Salmo trutta m. fario</i>).....	11
6.4.	Harjus (<i>Thymallus thymallus</i>).....	11
6.5.	Siika (<i>Coregonus lavaretus</i>).....	11
6.6.	Rautu I. nieriä; ra'vdu (<i>Salvelinus alpinus</i>).....	12
6.7.	Hauki; havga (<i>Esox lucius</i>).....	12
6.8.	Ahven; vuosku (<i>Perca fluviatilis</i>).....	12
6.9.	Made; njahka (<i>Lota lota</i>).....	12
6.10.	Piikkikalat.....	13
6.11.	Mutu, rautakala (<i>Phoxinus phoxinus</i>).....	13
6.12.	Kampela, (<i>Platichthys flesus</i>).....	13
6.13.	Kivisimppu (<i>Cottus gobio</i>).....	13
6.14.	Ankerias (<i>Anguilla anguilla</i>).....	13
6.15.	Tyynenmeren lohet.....	13
7.	Istutukset muilta alueilta ennen v. 1986.....	14
7.1.	Siikaistutukset.....	14
7.2.	Nieriäistutukset (Inarin isonieriä).....	14
7.3.	Siirtoistutukset.....	15
8.	Kalastusoikeus ja kalastusluvut.....	17
8.1.	Kuntalaisten kalastus valtion vesialueilla.....	17

8.2.	Kalastus osakaskuntien ja yksityisten vesialueilla	19
8.3.	Ulkopaikkakuntalaisten kalastus.....	19
8.4.	Tenojoen kalastus	19
8.5.	Erytisperusteinen kalastusetuus	20
9.	Saaliit.....	21
10.	Kalastuksen ja kalaston tavoitetila	22
11.	Kaupalliseen kalastukseen ja kalastusmatkailuun soveltuvat vedet ja yhteistoiminnan kehittäminen kalatalousalueella	23
11.1.	Kaupalliseen kalastukseen hyvin soveltuvat alueet ja niillä käytettävät pyydykset.....	23
11.2.	Kalastusmatkailuun hyvin soveltuvat alueet.....	23
12.	Vapaa-ajankalastuksen yhtenäislupa-alueet ja järjestelmän kehittäminen	23
13.	Yhteistoiminnan kehittäminen kalatalousalueella	23
14.	Toimenpiteet kalakantojen hoitamiseksi ja kalastuksen kehittämiseksi	23
14.1.	Tenojoen sivuvesien kalastuksen säätely.....	24
14.2.	Tunturivesien kalastuksen säätely	24
14.3.	Kalavesien hoitotoimenpiteet kalaston mukaan.....	24
14.3.1.	Vaelluskalavedet	24
14.3.2.	Rautu- ja taimenvedet (ei vaeltavat muodot).....	25
14.3.3.	Harjusvedet.....	26
14.3.4.	Siikavedet	26
14.3.5.	Muiden kalalajien vedet.....	28
14.3.6.	Hoitokalastukset	29
15.	Suunnitelma kalastusta ja kalakantoja koskevan seurannan järjestämisestä.....	29
16.	Vaelluskalojen, uhanalaisten kalakantojen ja biologisen monimuotoisuuden huomioon ottaminen toimenpiteissä	30
17.	Kalastuksen valvonta.....	30
18.	Ehdotus kalastuksenhoitomaksuina kerättävien varojen omistajakorvauksiin käytettävän osuuden jakamiseksi	30
19.	Alueellinen edunvalvonta.....	30
20.	Suunnitelma viestinnästä	31
21.	Käyttö- ja hoitosuunnitelman toimeenpano.....	31
22.	Vaikuttavuuden arviointi ja suunnitelman päivitys.....	31

1. Johdanto

Tenon kalatalousalue on Suomen pohjoisin kalatalousalue. Kalatalousalue perustettiin 7.2.2019. Sen vesipinta-ala on 19495 hehtaaria. Alue koostuu Tenojoen vesistöalueen Suomen puoleisista vesistä, jotka laskevat Pohjoiseen Jäämereen. Kalatalousalue sijaitsee pääosin Utsjoen kunnan alueella ja kuuluu kokonaisuudessaan saamelaiden kotiseutualueeseen. Osa Inarijoen vesistöstä ja Skietsamjoen vesistö kokonaisuudessaan ulottuu Inarin kunnan alueelle. Suomen ja Norjan rajajokiosuuden pituus on 288 km sisältäen Tenojoen lisäksi sen jatkeena olevat Inari- ja Skietsamjoet. Tenojoki sivujokineen on yksi Euroopan tärkeimmistä lohijoista. Vesistöalueen merkittävimmät sivujoet ovat Pulmankijoki, Vetsijoki, Utsjoki, Kevojoki, Tsarsjoki, Kuoppilasjoki, Nilijoki, Akujoki, Karigasjoki ja Vuomajoki. Alueella on lukuisia tunturialueella sijaitsevia järvi-, lampi ja purovesiä, ja osa niistä on hankalasti saavutettavissa.

Alueen virtavedet ovat tärkeitä vaelluskalavesiä. Kalastus ylläpitää arvokasta saamelaista elämäntapaa ja kulttuuria. Perinteisten kalastustapojen rinnalla kotitarve ja vapaa-ajan kalastus ovat merkittäviä. Tenojoen lohi ja tunturialueiden arvokalat ovat haluttuja saaliskaloja muualta tuleville matkailijoille ja mökkiläisille. Tärkeimmät ja halutuimmat saaliskalat ovat lohi, rautu, taimen ja siika ja harjus. Tenolla lohisaaliit ja suurten lohien määrät ovat vähentyneet 2000- luvulla. Nykymuotoista kaupallista kalastusta alueella on ollut vähän. Kaupalliseen kalastukseen soveltuvia vesialueita on niukasti tai ne ovat hankalasti saavutettavissa. Lohiloinen, vieraskalalajit ja ilmastonmuutos ovat alueen vakavimpia uhkia kalataloudelle.

Tenon kalatalousalue oli aiemmin nimeltään Utsjoen kalastusalue. Utsjoen kalastusalueen ensimmäinen käyttö- ja hoitosuunnitelma valmistui vuonna 2001, sitä päivitettiin vuonna 2007 ja se toimii tämän käyttö- ja hoitosuunnitelman pohjana. Kalatalousalueen toiminta-alueella on voimassa useita Metsähallituksen suojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmia, joissa on myös kalataloutta koskevia osia. Niissä olevaa kalataloutta koskevia perustietoja on hyödynnetty tämän käyttö- ja hoitosuunnitelman laadinnassa. Vuonna 2018 muodostetut kalatalousalueet poikkeavat hieman aiemmista kalastusalueista. Nykyiset kalatalousalueet noudattavat pääosin vesistöalueiden rajoja. Tenon kalatalousalueeseen kuuluu siten Tenojoen vesistöalue Utsjoen ja Inarin kuntien alueella. Kalatalousalueella toimii Utsjoen kunnan alueella neljä suurta osakaskuntaa, joiden lisäksi alueeseen kuuluu neljä pientä osakaskuntaa Inarin kunnan alueella. Näiden lisäksi alueeseen kuuluu Metsähallituksen hallinnassa olevia valtion vesialueita sekä osakaskuntiin kuulumattomia, lähinnä porotilojen vesialueita ja yksityisiä vesialueita. Tenon rajajokiosuudella on 15 pienempää osakaskuntiin kuulumatonta vesialuetta. Vesialueiden osuuksien jakaantuminen eri omistajien kesken on esitetty taulukossa 1.

Kalastuslaki (379/2015, 35§) edellyttää, että kalatalousalueet laativat alueilleen käyttö- ja hoitosuunnitelman, jossa kuvataan yleisesti päälinjat alueen kalavarojen käytölle ja hoidolle. Tarkemmat tavoitteet ja vuositason toimenpiteet kirjataan erillisiin jatkuvasti päivitettäviin toimintasuunnitelmiin. Lohen osalta käytetään Tenojoen kalastussopimuksen (laki 176/2017) mukaista Tenojoen lohien kalastuksen hoitosuunnitelmaa. Käyttö- ja hoitosuunnitelman tulee sisältää kalastuslain yleiset kehittämistavoitteet kuten kalavarojen käytön kestävyys, vapaa-ajankalastuksen ja kaupallisen kalastuksen toimintaedellytysten parantaminen, kalojen luontaisen elinkierron ja lisääntymisen turvaaminen, siirtyminen istutuskeskeisestä kalavesien hoidosta kalastuksensääteelyyn perustuvaan kalavarojen hoitoon ja erityisesti vaelluskalakantojen elinvoimaisuuden turvaamiseen. Näistä tavoitteista tällä alueella korostuu kalojen luontaisen elinkierron ja vaelluskalojen elinvoimaisuuden turvaaminen. Tämä käyttö- ja hoitosuunnitelma on voimassa kymmenen vuotta.

Käyttö- ja hoitosuunnitelman teossa on käytetty parasta käytettävissä olevaa tutkimus-, seuranta- ja perinnetietoa. Perinnetietoon sisältyy luonnonvarojen perinteinen käyttö vanhojen kulttuurien käytännön mukaisella tavalla. Kalatalousalueen asukkaista valtaosa on saamelaisia, ja on tärkeää säilyttää kalastusperinteet myös tuleville sukupolville. Luonnonvarojen perinteinen käyttö tunnistaa kestäväen käytön rajat ja tietoa voidaan käyttää hyväksi toteuttamaan korjaavia toimenpiteitä alueilla, joissa kalakantojen tila vaatii tukitoimenpiteitä. Perinteistä tietoa ovat välittäneet tämän suunnitelmassa laadintaan ja päätöksentekoon osallistuneet kalatalousalueen jäsenet. Suunnitelman kirjoittamisesta ovat vastanneet erikoisuunnittelija Markku Seppänen ja MMM Kirsti Leinonen. Suunnitelman laadintaan ovat osallistuneet kalatalousalueen hallituksen puheenjohtaja Mika Aikio, jäsenet Veikko Porsanger, Heikki Niittyvuopio, Sauli Sarre, Pekka Pyrhönen, Pentti Morottaja, Jarmo Huhtamella ja toiminnanjohtaja Niilo I. Aikio.

Tämä suunnitelma tukee Suomen ja Norjan yhteistä Tenojoen lohikantojen hoitosuunnitelmaa, jolla turvataan lohen biologinen monimuotoisuus sekä kantojen kestävä käyttö. Lohikantojen hoitosuunnitelman tavoitteet ja sisältö on määritetty seuraavasti: tiedot kalakantojen ja niiden elinympäristöjen tilasta, tiedot kalastuksesta, lohikantojen kantakohtaiset hoitotavoitteet, ehdotus kalakantojen hoitotoimenpiteiksi ja ehdotus hoitotavoitteen alittavien kantojen elvytystoimenpiteiksi. Lohikantojen hoitosuunnitelman valmistelusta Suomen osalta vastaa Luonnonvarakeskus yhdessä kalastusoikeuden haltijoiden kanssa.

Taulukko 1: Utsjoen kalastusalueen vesien jakaantuminen eri omistajien kesken.

Veden omistaja	Pinta-ala	Osuus vesistä
Metsähallitus	16312	84 %
Outakosken osakaskunta	695	4 %
Kirkonkylän osakaskunta	930	5 %
Vetsikon osakaskunta	187	1 %
Nuorgamin osakaskunta	844	4 %
Inarijoen osakaskunnat	39	< 1 %
Yksittäistilat	488	3 %
Yhteensä	19495	100 %

2. Alueen yleiskuvaus

Tenon kalatalousalue (Deanu guolledoalloguovlu) käsittää Tenon vesistöalueen sivuvesistöineen Suomen puolella. Suurin osa Suomen puolen vesistöalueesta sijaitsee Utsjoen kunnan alueella ja loput Inarin ja Enontekiön kunnissa. Inarin kunnan puolella sijaitsee Inarijoen- Kietsimäjoen valuma-alue, joka myöhemmin yhdistyy Norjan puoleiseen Kaarasjokeen ja muodostavat Tenojoen. Tenon kalatalousalueen kokonaispinta-ala on 5 113 km², josta vettä on yhteensä 19495 hehtaaria. Alueen virtaavat vedet ovat lähes kaikki vaelluskalavesiä ja järvistä suurin osa kirkkaita, vähäravinteisia tunturijärviä.

Suomen ja Norjan rajajokiosuuden pituus on 288 km sisältäen Tenojoen lisäksi sen jatkeena olevat Inari- ja Kietsimäjoen. Tenojoen pääuoman pituus Nuorgamista Inarijoen ja Kaarasjoen yhtymäkohtaan on 152 km. Utsjoen pääuoman pituus Utsjoen kirkonkylältä Petsikolle on 60 kilometriä. Utsjoki yhtyy Tenojokeen Utsjoen kirkonkylän kohdalla. Muut Tenojoen ja Inarijoen

suurimmat sivujoet Suomen puolella ovat Pulmankijoki, Vetsijoki, Kuoppilasjoki, Nilijoki, Nuvvusjoki, Akujoki ja Karigasjoki. Utsjoen suurimmat sivujoet ovat Kevo-, Tsars- ja Tsuoggajoet (kuva x). Suurimpien sivujokien lisäksi Tenojokeen laskee noin 50 pienempää jokea (leveys 1–10 m). Sivujoet ja -purot ovat tärkeitä lohien ja taimenen kutu- ja poikastuotantoalueita.

Alueen luonto on karua tunturiylänköjä ja jokilaaksoja. Kasvillisuus on vaihtelevaa, joskin niukkaa. Alueella on tunturikoivikkoa, jota ovat koetelleet laajat tunturimittarin toukan aiheuttamat tuhot 1960-luvulla. Voimakkaita tunturi- ja hallamittarituhoja on ollut myös myöhemmin. Tunturikoivikoista arvioidaan tuhoutuneen kaksi kolmasosaa. Jokilaaksoissa kasvillisuus on rehevämpää ja niissä kasvaa myös mäntyä. Ylängöt kohoavat 300–400 m korkeuteen, ja niissä on puutonta tunturipaljakkaa ja jänkkää. Paistunturit ja Ailigastunturi kohoavat yli 600 m korkeuteen. Termisen kesän pituus alueella on alle 70 päivää (Lapin ympäristökeskus 2010). Lumi sulaa Tenojoen laaksoalueilta keväisin touko-kesäkuussa, mutta laaksoja korkeammilla alueilla sulaminen tapahtuu hieman myöhemmin (Dankers & Christensen 2005: 369). Järvien ja lampien jääpeitteinen aika on 7–9 kk. Alueella sijaitsee Suomen suurin luonnonpuisto Kevo, sekä kolme suurta erämaa-aluetta: Muotkatunturin, Paistunturin ja Kaldoavin erämaat.

Alue on harvaanasuttua, ja asutus on keskittynyt lähinnä Tenojoen ja valtateiden varsille. Suurimmat kyläkeskittymät ovat Karigasniemi, Utsjoki ja Nuorgam. Alueen pysyvistä asukkaista suurin osa on saamelaisia. Vapaa-ajan asuntoja on paljon, ja niiden omistajat ovat pääasiassa ulkopaikkakuntalaisia. Alueella ei ole teollisuutta, metsätaloutta ja maataloutta on vähän. Koko alueella harjoitetaan poronhoitoa. Valtaosa kunnan asukkaista on saamelaisia. Vapaa-ajanasuntoja Utsjoella on yli 900 kpl, joiden omistajat ovat pääasiassa ulkopaikkakuntalaisia. Mökkiasukkaat ovat paikkakunnalla pääasiassa kesällä lohenpyyntiaikana.

3. Vedet ja niiden tila

3.1. Luonnontilaisuus

Vesistöt luokitellaan lähes luonnontilaisiksi. Aikojen saatossa vesistöjen tilaa ovat muuttaneet vain kalanistutukset ja ilman kautta tuleva laskeumat, jotka ovat vähäisempiä kuin esimerkiksi Inarin itäosassa. Laajimmin vesien kalastoja ovat muuttaneet 1950-luvulla alkaneet kalanistutukset. Istutusten päätavoitteena on ollut lisätä vesien kalantuottokykyä. Istutukset tuhosivat kymmeniä alkuperäisiä rautukantoja ja muuttivat pysyvästi kalastoja. Luontaisten kalakantojen palauttaminen aloitettiin 1980-luvun loppupuolella. Erityiskohteena ovat olleet rautuvedet.

3.2. Veden laatu

Pintavesien ekologisen tilan luokittelun mukaan Tenon kalatalousalueen vedet luokitellaan erinomaisiksi, ainoastaan muutama paikka on määritelty luokkaan "hyvä". Vedet ovat kirkkaita ja näkösyvyys järvissä on useita metrejä. Tunturijärvissä näkösyvyys voi olla jopa yli 10 metriä. Humusta alueen vesissä on vain vähän. Subarktiselle alueelle tyypillisesti vedet ovat oligotrofisia eli niukkaravinteisiä niin tyypin kuin fosforin suhteen. Vesien happamuus (pH) vaihtelee vuodenaikojen mukaan, ollen lähellä neutraalia. Kesäisin vedet ovat lievästi emäksisiä (pH 7,1–7,6) ja talvisin hieman happamia (pH 6,0–6,8). Järvien puskuriiky on elpynyt 2000-luvulla. Sähkönjohtokyky on alhainen.

Kesäisin happipitoisuus alueen vesissä on hyvä, ja yleensä pohjankin lähellä 9 mg/l. Happikatoja voi esiintyä matalissa tunturijärvissä, tai järvi voi jäätyä talvella pohjaan asti. Nämä uhat koskevat kuitenkin vain joitain yksittäisiä lampia/ pieniä järviä. Happikadon aiheuttaa eloperäisen aineksen

hajoaminen, esimerkiksi lehtikarike, ja veden vähäinen vaihtuminen. Talvella vähähappisia järviä ovat esimerkiksi Vuogojärvi, Vuolimus ja Kaskamus Kuktsejärvi, Vudneluobbal ja Rautujärvi (Tsaarajärven Rautujärvi). Suomessa järvet ovat yleisesti dimiktisiä, eli kerrostuvat kesällä ja talvella lämpötilan mukaan. Syksyllä ja keväällä on täyskierto, jolloin vesipatsaat sekoittuvat, ja koko järven lämpötila on tasainen. Matalat tunturijärvet ja lammet voivat olla koko kesän kerrostumatta, kun tuuli sekoittaa niitä koko ajan. Lapin Ely-keskus seuraa sekä Tenon että tunturivesien vedenvedenlaatua. Utsjoen tunturivesien ja Tenojoen vedenlaatutiedot tallennetaan Suomen ympäristökeskuksen ylläpitämään avoimeen Hertta-vedenlaatujärjestelmään. Liitteeseen yksi on koottu tunturivesien vedenlaatutietoja.

Jääpeitteinen kausi on pitkä. Tunturiylängöllä järvet alkavat jäätyä syys-lokakuussa ja jäät voivat sulaa vasta kesäkuun alussa. Lähempänä merenpinnan tasoa jääpeitteinen aika on lyhyempi, kestäen kuitenkin 7–8 kuukautta. Ilmaston lämpenemisen seurauksena avovesikauden pituus on kasvanut, joka vaikuttaa vesieliöstöön ja kalakantoihin. Aikojen saatossa vesistöjen tilaa ovat muuttanut myös ilman kautta tuleva laskeuma, joka on ollut vähäisempiä kuin esimerkiksi Inarin itäosassa.

Jokien tuotanto alkaa pohjan levätuotannosta sekä rantavyöhykkeestä tulevasta lehtikarikkeesta. Niitä käyttävät bakteerit ja pohjaeläimet ravinnokseen. Jokea ja puroa ympäröivä kasvillisuus, ja siellä elävät hyönteiset, ovat tärkeä osa kokonaisuutta. Joessa elävät kalat syövät joen pohjaeläimiä sekä ympäröivässä kasvillisuudessa eläviä hyönteisiä. Jokia ja puroja ympäröivä kasvillisuus tarjoaa suojaa, varjostusta, ravinteita ja suojaavat rantapengertä sortumasta.

Jokiin on rakennettu siltarumpuja mm. maanteiden rakentamisen takia. Siltarummuista voi muodostua vaelluseste, jos pudotusmatka on liian korkea (Eloranta ja Eloranta 2016). Tenoon laskevien jokien siltarumpujen kunnostuksista ja poistoista on kerrottu tarkemmin Tenon lohisuunnitelmassa. Suomenpuoleiset Tenojokeen laskevat sivuvesistöt on suojeltu koskiensuojelulailla (1987/35), eli esimerkiksi vesivoimalaitosrakentaminen on niissä kielletty.

3.3. Uhkatekijät

3.3.1. Vesistöjen kuormitus

Tenojoen vesistöalueella vesien tilaan vaikuttaa luonnonhuuhtoutuma ja ilman kautta tuleva laskeuma, teiden rakentaminen, maatalous, haja-asutus ja yhteiskuntien jätevedet. Luonnonhuuhtoutuma ja ilman kautta tuleva laskeuma ovat suurimpia kuormituslähteitä. Tenon vesistöalueella on kolme jätevedenpuhdistamo Karigasniemen, Nuorgamin ja Utsjoen kirkonkylässä. Puhdistamoiden toiminnassa on joskus ollut häiriöitä ja silloin on voinut tulla tavallista suurimpia jätevesien kuormitushuippuja Tenojokeen. Hajakuormitus on vähäistä. Suomen puolella varsinainen maatalouskäyttö on vähäistä verrattuna Norjan puolella harjoitettavaan tehomaa-alaan. Tenojokivarren maatalouskäytössä olevat maa-alueet ulottuvat aivan rantaan asti ilman suojavyöhykkeitä. Puustoinen suojavyöhyke estäisi tai vähentäisi pelloilta jokeen sadevesien mukana valuvaa lannoitteiden ja muun orgaanisen aineksen määrää, mikä hyödyttäisi myös viljelijöitä. Kiintoainesta ja muuta irtainta maa-ainesta kulkeutuu voimakkaiden kevättulvien mukana sivujokien rantapenkereiltä isompiin jokiin. Eroosiota tapahtuu etenkin, jos rantapenkkaa on muokattu, mutta myös luonnollisesti. Tämä maa-aines kertyy jokisuuhun madaltaen sitä. Useiden sivujokien ja purojen ylittävien siltojen- ja rumpujen rakentaminen on madaltanut alapuolista vesialuetta.

3.3.2. Ilmastonmuutos

Ennustetun ilmaston lämpenemisen vaikutukset ilmenevät jääpeitteisen ajan lyhenemisenä ja vesien lämpenemisenä. Ilmaston lämpenemisellä on positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia kalastoon ja kalastukseen. Avovesikalastusta voidaan harjoittaa pidemmän aikaa ja pitkällä aikavälillä järvien tuotanto saattaa hieman nousta kasvukauden pidentyessä. Negatiivisia vaikutuksia tulee olemaan kalaston koostumuksessa ja kalojen kunnossa. Etenkin lohikalat tarvitsevat viileää vettä, ja ilmaston lämpeneminen vaikuttaa negatiivisesti niiden elinolosuhteisiin. Muutos havaitaan kalaston rakenteessa. Kevätkutuisten kalojen kuten hauen, ahvenen ja harjusten määrät lisääntyvät ja kylmiin vesiin sopeutuneet rautukannat taantuvat.

Ilmasto-olosuhteiden muutos on havaittu Utsjoen jokilaaksossa sijaitsevassa Kevojärvässä, jonka avovesikauden pituus oli 147 vrk mittausjaksolla 1962–2009 (Korhonen & Haavanlammi 2012). Sen jälkeen avovesikausi on pidentynyt 18 vrk vuosien 2010–2016 aikana (Lapin elinkeino-, liikenne-, ja ympäristökeskus 2017). Olosuhteiden muutos vaikuttaa todennäköisesti olemassa olevien kalalajien runsaussuhteisiin, kuntoon ja vuorovaikutuksiin. Tenon vesistön vedet laskevat Jäämereen ja uusien, lämpimiin vesiin sopeutuneiden kalalajien leviäminen muualta Suomesta on epätodennäköistä. Vieraslajeja voi kuitenkin nousta Jäämereltä (Tyynenmeren lohet).

Kalaston vinoutuminen voi muodostua uhaksi kalastolle, mikäli kalastus on yksipuolista ja keskittyy vain muutamaan lajiin. Yhdessä ilmaston lämpenemisen kanssa se voi runsastuttaa sellaisten kalalajien osuutta, jotka eivät poistu kalastuksen mukana. Esimerkiksi ahvenen, harjuksen ja hauen pyynti on vähäisempää verrattuna siian tai punalihaisten lohikalojen pyyntiin. Nämä kolme esimerkkilajia ovat kevätkutuisia, joten ne mahdollisesti hyötyvät myös ilmaston lämpenemisestä alueella.

3.3.3. Vieraslajit

Vieraslajit ovat uhka paikalliselle kalastolle, koska ne valtaavat alkuperäisiltä lajeilta elintilaa, lisääntymisalueita, kilpailevat ravinnosta sekä voivat tuoda uusia tauteja ja loisia. Alueella tavataan kalaston vieraslajeina kivisimppua (*Cottus gobio*), mahdollisesti harmaanieriää (*Salvelinus namaycush*) ja kyttyrälohia (*Oncorhynchus gorbuscha*). Vieraslajeista tarkemmin kohdassa kalasto.

4. Kalavesien tuotto

Kalavesien perustuotantoon vaikuttavat valo, lämpö ja ravinteet. Tenon kalatalousalueella avovesiaikainen kasvukausi jää reiluun kolmeen kuukauteen. Kevättalvella ja syksyllä kasvukausi voi jatkua jääpeitteestä huolimatta, sillä valoa pääsee jääkannen läpi. Alhaalla jokilaaksoissa kasvukausi on jopa kuukauden pidempi kuin tunturiylängöllä. Ympäröivä kasvillisuus ja eliökunnan monimuotoisuus vaikuttavat myös tuotantokykyyn. Veden kalantuotantokyky voi vaihdella suuresti läheisilläkin alueilla. Kirjallisuuden perusteella alueen kalantuotantokyky on arvioitu olevan järvissä 1–3 kg /ha vuodessa. Jokien tuotantokyky on moninkertainen järviin verrattuna. Vaeltavat jokikalat käyvät syönnöstämässä meressä tai järvässä ja siten lisäävät kalantuottoa ja saalista.

Kalantuotto vaihtelee myös eri lajien kesken vuosittain. Lajien välillä vallitsee kilpailu ja sopivien olosuhteiden vallitessa jokin laji voi vallata järven. Esimerkkinä tästä ovat Inarista peräisin olevan pohjasiiian istutukset Luomusjärviin, Akujärveen, Paldokjärveen, Kaamasmukan Rautujärveen, Sirrajärveen, Tsuomasjärviin, Luossajärveen ja Iso Mustajärveen. Näissä järvissä istutettu siika on muodostanut luontaisesti lisääntyviä kantoja.

Voimassa olevan kalastuslain mukaisesti kalastusta harjoitettaessa on pyrittävä vesialueen mahdollisimman suureen pysyvään tuottavuuteen. Arktisissa vesissä kuitenkin ei voida lähteä siitä lähtökohdasta, että kaikista vesistä tulisi saada mahdollisimman suuri tuotto. Vuosittainen tuotto vaihtelee luonnonolosuhteiden mukaan. Kalantuotto ei siten ole samansuuruinen vuosittain. Kalavarojen käyttöä rajoittavat kalojen hidas kasvu ja vuosittaisen saalistuoton vähäisyys. Toisaalta kalakantojen hidas kasvu eräissä tapauksissa johtuu vähäisestä kalastuksesta.

5. Kalastushistoriaa

Lohenkalastus on aina ollut taloudellisesti merkittävämpää kuin tunturivesien kalastus. Lohenkalastus mahdollisti jokilaaksojen pysyvän asutuksen. Tunturivesillä on kuitenkin huomattava taloudellinen merkitys, joka on huomioitu tiloja perustettaessa. Tilojen varallisuusarvoon lisättiin omien vesialueiden lisäksi yhteisten kalavesien ja erityisten nautintajärvien kalantuotto.

Tunturivesien tärkeimmät saalislajit olivat 1950 –luvun lopulle asti alkuperäiseen lajistoon kuuluvat rautu, taimen, siika- ja harjus. Hauen, ahvenen ja mateen merkitys on ollut vähäisempää. Kalastuksen luonne muuttui 1960-luvulla. Markkinoille tulivat nailonverkot ja sittemmin monofiiliverkot, joilla saalista saatiin paremmin pumpuliverkkoihin verrattuna. Tunturijärviin oli aloitettu samanaikaisesti siikaistutukset, jotka useassa tapauksessa antoivat hyviä saaliita ja lisäsivät siten järvikalastuksen mielenkiintoa. Verkkokalastus lisääntyi myös niissä rautu- ja taimenvesissä, joihin oli istutettu siikaa. Kulkeminen tunturijärvelle muuttui myös huomattavasti. Käyttöön otettiin moottorikulkuneuvot. Ensi alkuun käytettiin traktoreita. Sitten käyttöön otettiin maastoautot, maastomoottoripyörät, moottorikelkat ja mönkijät. Saaliin säilytystavat myös muuttuivat. Perinteisen suolatun kalan merkitys väheni kauppatavarana ja saaliit voitiin pakastaa myöhempää käyttöä varten.

Tultaessa 1980 – luvulle kalastuksen merkitys alkoi muuttua. Tunturivesien kalastuksen suoranainen ansiomerkitys väheni, koska saaliita ei enää myyty tai vaihdettu kuten ennen. Kalastuksesta tuli yhä enemmän kotitarve- ja virkistyskalastusta. Kalastus on kuitenkin säilyttänyt merkityksensä luontaiselinkeinojen liitännäisenä. Luontaistalouden harjoittajien tulo koostuu useasta eri lähteestä. Vuotuiset tulot hankitaan poronhoidosta, lohenkalastuksesta ja siihen liittyvien palveluiden tarjoamisesta, hillan poimimisesta ja riekon metsästyksestä. Tunturivesien kalastus liitetään usein muihin luontaiselinkeinojenharjoittamiseen liittyviin toimiin. Jokilaaksojen järvioltaissa kalastetaan säännöllisemmin koko avovesikauden. Lohenkalastuksessa lohen myynnillä oli suuri merkitys tulonlähteenä 2000-luvun alkupuolelle saakka. Norjalaisten meressä kasvattama lohi on muuttanut sekä kuluttajien ostokäyttäytymistä ja lohenvälittäjien asennetta. Luonnonlohen myyntihinta ja saatavuus laskivat.

Ensimmäiset varsinaiset urheilukalastajat olivat englantilaisia lordeja, jotka kävivät Tenolla 1800-luvulla. Varsinainen turistikalastus alkoi kuitenkin vasta vuonna 1958 maantien valmistuttua Utsjoelle. Tenon lohen kalastus oli tunturikalastusta suosittumpaa. Tunturivesien käyttö lisääntyi 1970 – luvulla, jolloin alettiin myydä turisteille virkistyskalastuslupia muutamille rajoitetuille virkistyskalastusalueille.

Tenon sivuvesien ja tunturialueiden kalastus tuli ulkopaikkakuntalaisille mahdolliseksi myös kiinteistökauppojen myötä. Vuoden 1998 kalastuslain myötä turistikalastajat ovat päässeet kalastamaan tunturivesiä kuten muuallakin Suomessa. Vapaa pilkkimisoikeus ja läänin viehekortin käyttö mahdollisti muiden kuin virtavesien kalastamisen ilman erillistä vesialueen omistajan lupaa sekä valtion että osakaskuntien vesialueilla. Ulkopaikkakuntalaisten kiinteistön omistajien määrä lisääntyi 2000-luvun alussa. Kiinteistöä ostettaessa kauppaan on usein kuulunut myös osuudet kantatilan kalastusoikeuksista, joihin kuului yleensä myös erityisperusteisia etuuksia. Oikeuksien perusteella kiinteistön omistajat voivat kalastaa sekä osakaskuntien että valtiolle kuuluvilla vesialueilla. Kalastus on kohdistunut ensisijaisesti Tenojoen ja sivujokien lohenkalastukseen, mutta kiinnostus tunturivesien kalastukseen on myös lisääntynyt.

Uusi kalastuslaki astui voimaan vuonna 2015. Kuntalaiset aikaisemman käytännön tapaan voivat kalastaa valtion vesialueilla korvauksetta lohen- ja taimenen nousualueita lukuun ottamatta. Käytännössä lohen- ja taimenen nousualueet käsittävät Tenon sivuvedet, joihin lohi nousee. Alueet on määritelty sivuvesiasetuksessa (asetus 297/2017), jota muutettiin vuonna 2021 (asetus 360/2021). Kuntalaiset joutuivat uuden lain myötä samaan asemaan ulkopaikkakuntalaisten kanssa ja kilpailemaan kiintiöidyistä kalastusluvista. Säädöstä pidettiin epäoikeudenmukaisena ja saamelaiskulttuurin vastaisena. Lakia muutettiin vuonna 2019 ja sen myötä kuntalaiset saavat maksullisen kausiluvan lohen- ja taimenen nousualueiden kalastukseen. Ulkopaikkakuntalaisille on varattu mahdollisuus kalastaa erillisellä aluekohtaisilla luvilla, mikäli se ei heikennä merkittävästi kuntalaisten kalastusta tai muita kalastusoikeuksia. Uusi kalastuslaki täsmensi erityisperusteisen kalastusoikeuden käyttöä ja kalastuksen järjestämistä etuusalueilla. Valtion vesialueilla erityisperusteisen kalastusetuuden osuus on puolet koko kalastuksen määrästä. Erityiset kalastuspaikat kuten pato, verkko- ja nuottapaikat kuuluvat kokonaisuudessaan etuuden omistajille. Osakaskuntien ja osakaskuntiin kuulumattomilla vesialueilla lähtökohtana on, että erityisperusteinen kalastusoikeus rinnastetaan osakkaan kalastusoikeuteen.

Tenon uusi Suomen ja Norja välinen uusi kalassopimus solmittiin vuonna 2017. Sopimuksella pyritään turvaamaan Tenossa ja sen sivujoissa lisääntyvien lohikantojen elinvoimaisuus. Lohikantojen tilaa on sopimuksessa pyritty parantamaan kalastusrajoituksilla, joiden on tarkoitus vähentää kalastuksen aiheuttamaa lohien kuolleisuutta kolmanneksella. Kalastusrajoitusten lopulliset hyödyt varmistuvat kuitenkin vasta kahden lohisukupolven kuluttua, noin 10 vuoden kuluttua. Tenon lohen suojelemiseksi kalastuslupien määrää vähennettiin kolmasosaan aikaisemmasta. Perinteisiä pato-, verkko-, ja kulkutuskalastusta rajoitettiin myös huomattavasti. Tenoon nousevien lohien määrä on vähentynyt jatkuvasti. Vuonna 2021 Norja ja Suomi päättivät kieltää lohien kalastuksen kokonaan jokialueilla sekä Tenovuonossa ja merialueella Nordkappan, Lebesbyn, Gamvikin ja Berlevågin kunnissa.

6. Kalasto

Tenojoen vesistö on monimuotoinen ja pitää sisällään niin karuja tunturijärviä kuin pohjaeläimistöltään rikkaita puroja (Niemelä ym. 2012, 3–7). Tenojoen vesistössä tavataan 14 alkuperäistä kalalajia. Alkuperäisten kalalajien lisäksi alueella tavataan myös sinne levinneitä tai istutettuja kalalajeja. Alueella tavattavat kalalajit ovat Atlantin lohi (*Salmo salar* L.), taimen (*Salmo trutta* L.), harjus (*Thymallus thymallus* L.), nieriä eli rautu (*Salvelinus alpinus* L.), siika (*Coregonus Lavaretus* spp.), mutu (*Phoxinus phoxinus* L.), kolmipiikki (*Gasterosteus aculeatus* L.), kymmenpiikki (*Pungitius pungitius* L.), hauki (*Esox lucius* L.), ahven (*Perca fluviatilis* L.), made (*Lota lota* (L.)), ankerias

(*Anguilla anguilla* L.), kampela (*Platicthys flesus* L.), idännahkiainen (*Lampetra japonica* (Martens)), kivisimppu (*Cottus gobio* L.), kyttyrälohi (*Oncorhynchus gorboscha* (Walbaum)) ja koiralohi (*Oncorhynchus keta* (Walbaum)), harmaanieriä (*Salvelinus namaycush*) (Niemelä ym. 1999, 126).

Kalalajisto ja runsausarviot perustuvat aikaisempiin tunturivesien käyttö- ja hoitosuunnitelmatietoihin, Metsähallituksen ja Luonnonvarakeskuksen koekalastuksiin ja alueella tehtyihin muihin tutkimuksiin ja opinnäytetöihin. Kotoperäisiä eli muualta Suomesta tuotuja vieraslajeja ovat lvalojoen ja Paatsjoen pohjasiika, Inarijärven nieriä ja taimen. Ulkomaisia vieraslajeja alueella ovat harmaanieriä, koira- ja kyttyrälohi. Nykyisin istutuskaloja ei saa tuoda eri vesistöalueelta. Pohjoisten alueiden kaloille tyypillistä on, että niitä on lukumääräisesti vähemmän, ja ovat isokokoisia, verrattuna eteläisempiin järviin. Siialla, raudulla ja taimenella on eri muotoja, jotka ovat kehittyneet käyttämään järven eri elinalueita hyödykseen.

6.1. Lohi; Luossa

Lohta esiintyy Tenojoen pääuomassa ja sen sivujoissa. Lohen nousualueita on noin 1 200 kilometrin matkalla. Aikuisten lohien vaellusalueet on esitetty karttaliitteessä (liite 2). Varsinaisen vaellusalueen lisäksi lukuisat sivujoet ja purot ovat tärkeitä lohien poikasten kasvualueita. Poikaset syntyvät joessa ja vaeltavat 3–5 –vuotiaina Jäämereen syönnösvaellukselle ja palaavat takaisin 1–4 m erivuoden jälkeen kutemaan kotijokeensa. Pääuoman ja sivujokien kannat voidaan erottaa geneettisesti. Vaellus takaisin syntymäjokeen alkaa jäiden lähdöstä jatkuen syksyyn, jolloin viimeisimpänä palaavat kutemattomat martokalat (tsuensa). Lohi on tärkein kalalaji sekä talous- että virkistyskalastuksessa. Lohella on oma hoitosuunnitelmansa, jota noudatetaan alueella. Kutukantatavoitteita ja kutualueita käsitellään hoitosuunnitelmassa, sekä Luken julkaisemissa tutkimuksissa. Vuonna 2020 julkaistun tiedon mukaan Tenon lohisaaliit ovat vähentyneet muutaman viimeisen vuoden aikana reippaasti. Osaksi syynä on vuonna 2017 voimaan astunut uusi kalastussääntö, jolla kalastuksen määrää vähennettiin noin kolmannes. Tenon pääuomaan kaikuluotauseurannan mukaan lohia nousee kuitenkin aiempaa vähemmän vaikka kalastusta on vähennetty. Varsinaista syytä lohikannan vähenemiseen ei tiedetä, mutta syynä lienee kuitenkin ilmastonmuutos.

6.2. Meri- ja järvitaimen

Taimen on Utsjoen alueella yleisin kala joki- ja tunturivesissä. Sitä esiintyy noin 70 % tutkituista järvistä. Taimenesta erotetaan useita geneettisesti erilaisia muotoja, esiintymisalueen mukaan. Taimen on yleinen kalalaji koko alueella ja on merkittävä jokilaajentumien ja tunturijärvien saaliskala. Jäämeressä vaelluksella käyvää meritaimenta tavataan Tenon pääuomassa ja suuremmissa sivujoissa ylimpiin latvahaaroihin asti. Tenon ja Inarijoen taimenista 50–85 % luokitellaan meritaimeniksi, joiden saaliskoko on keskimäärin yksi kilo. Tenon kalastussäännössä meritaimenelle on säädetty 30 cm:n alamitta. Meritaimenen ekologiaa ja saaliita on tutkittu suomalais-norjalaisena yhteistyönä (http://tanafisk.no/wp-content/uploads/2020/02/2016_1-Meritaimen-Tenojoki.pdf).

Tunturijärvissä ja jokilaajentumissa esiintyy harvassa ei mereen vaeltavia taimenmuotoja, jotka hyvissä ravinto-olosuhteissa voivat kasvaa usean kilon painoiseksi. Varsinaisia 50 cm:n pituuden saavuttavia järvitaimenkantoja on kuitenkin vähän. Tunturijärvissä ja jokien järvilaajentumissa esiintyvä tavallisin taimenmuoto ei aikuisina ja kutukypsinä koskaan saavuta kalastuslaissa asetettua 50 cm:n alamittaa. Alle 50 cm:n aikuiset taimenet ovat yleisiä esimerkiksi Utsjoen ja Kevojoen järvilaajentumissa. Nämä taimenmuodot voidaan luokitella purotaimeniksi, joille kalastuslaissa on säädetty 45 cm:n ylämitta.

6.3. Purotaimen-tammukka

Puro-, järvi- että meritaimen ovat samaa lajia, ja vaelluskäyttäytymiseltään erilaiset taimenet lisääntyvät keskenään samoilla alueilla. Purotaimen elää koko elämänsä kotijoessaan tai tunturijärvessä. Sukukypsyyden tammukka voi saavuttaa tunturipurossa alle vaaksan mittaisena. Tiedot tammukkapaikoista kulkevat usein perimätietona paikallisten kalastajien keskuudessa. Tammukkaa käsitellään taimenen yhtenä ekologisenä muotona. Ekologisten muotojen raja on liukuva. Ulkonäön perusteella on lähes mahdotonta erottaa tammukkaa, vaeltavaa taimenta ja taimenen poikasta. Purotaimen tulee sukukypsäksi 20–30 cm pituisena, jopa lyhyempänä, kun taas järvitaimen 45–50 cm. Purotaimenen tunnistaa vasta kun on avannut kalan ja määrittänyt kalan kutukypsyyden. Kalastaja ei voi siten erottaa maastossa tammukkaa vaeltavan taimenen poikasesta. Kalastusasetuksessa (1360/2015) säädetään tarkemmin kalastusrahoituksista ja pyyntimitoista. Sen mukaan pyyntimitta ei koska taimenta, joka on pyydetty sellaisesta purosta tai lammesta, johon ei ole vaellusyhteyttä merestä tai järvestä. Tällaisen taimenen pyyntimitta saa olla enintään 45 cm. Purotaimenen ja järvitaimenen esiintymisalueet ovat osittain päällekkäisiä. Ongelmana on se, missä menee vaelluskalavesistöjen ja paikallisten taimenkantojen esiintymisalueiden raja. Taimenkantojen järkevä ja kestävä kalastus tulisi toteuttaa siten, että kalastusta kohdistettaisiin myös vesistöissä paikallisesti eläviin purotaimeniin, sen sijaan, että kaikki kalastus kohdistuu isoksi kasvaviin vaellustaimeniin. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voi alueellisesti kalavarojen kestävän tuoton ja kalalajin luontaisen elinkierron huomioimiseksi kalatalousalueen hakemuksesta määrätä alueelle kalastusasetuksessa säädetyistä laji- tai kantakohtaisista pyyntimitoista poikkeavat pyyntimitat. Tässä suunnitelmassa määritellään kalastuslain 10 § 2 momentissa mainitut lohen ja taimenen nousualueet, joissa sovelletaan 50 cm:n alamittaa (liite 3).

6.4. Harjus

Harjus on yleinen kalalaji, jota esiintyy sekä järvi – että jokimuotona koko alueella. Sopeutunut hyvin eri olosuhteisiin. Harjus viihtyy viileissä, vähäravinteisissa happipitoisissa vesissä. Yli 20 °C lämpötila on haitallinen harjukselle. Kutualueella pitää olla puhtaita sorapohjia ja riittävä veden virtaus. Harjuskantojen turvaamiseksi kalastus tulisi järjestää siten, että ne ehtivät saavuttaa sukukypsyyden ja kutemaan kerran. Hyväkasvuissa järvissä harjus saavuttaa sukukypsyyden 4–6 vuotiaana ja yli 30 cm:n pituisena.

6.5. Siika

Useita eri muotoja, joita esiintyy sekä jokivesissä –että tunturijärvissä. Eri siikamuodot ovat erikoistuneet käyttämään elinympäristön erilaisia osa-alueita. Esimerkiksi reeska on erikoistunut syömään planktonravintoa järven ulappa-alueella. Sillä on tiheät siivilähampaat, joka on merkki erikoistumisesta planktonravinnon käyttöön. Pohjasiika on erikoistunut käyttämään ravintonaan järven rantavyöhykkeen selkärangattomia pohjaeläimiä. Ravinnonkäyttö mahdollistaa pohjasiian kasvun isommaksi kuin esimerkiksi reeska. Paikallistuntemuksen mukaan siiosta voidaan erottaa seuraavat muodot: rievas (rääpys), reaska (reeska), cuovza (isosiika), cappes cuovza (musta siika). Luonnonvaraisten kantojen lisäksi on suoritettu huomattavia siikaistutuksia vuoteen 1986 asti. Utsjoen vesistön jokijärvet, Pulmankijärvi, Vetsijoen vesistön yläosa ja Teno-Inari-Skietsamjoki ovat lähes kokonaan luontaisen, paikoin hyväkasvuisen siian esiintymisaluetta. Siikaa pidetään tärkeimpänä talouskalana lohen jälkeen. Siika on syrjäyttänyt useissa järvissä muita kalalajeja ja muodostanut myös luontaisesti lisääntyviä kantoja, jotka muutamassa järvessä vähäisen pyynnin

vuoksi ovat pieniä ja huonokuntoisia. Siikaistutuksilla on tuhottu useita rautukantoja tai rautu on syrjäytynyt siian voimakkaan kilpailun vuoksi.

6.6. Rautu I. nieriä; ra'vdu

Rautua esiintyy tavallisesti paljakka-alueen kylmissä ja niukkaravinteisissa järvissä ja puroissa, joissa se on sopeutunut parhaiten karuihin, kylmiin ja hapekkaisiin vesiin. Raudulla voi olla eri muotoja kuten siiallakin. Rautu on monipuolinen ravinnonkäyttäjä, joka on aktiivinen myös talviaikana. Se voi hyödyntää ravintonaan eläinplanktonia, pohjaeläimiä ja voi siirtyä käyttämään myös kalaravintoa. Rautukanta voi helposti kääpiöityä karuissa olosuhteissa, kun sopivia kutupaikkoja on riittävästi ja poikasilla ei ole vihollisia. Syynä kääpiöitymiseen on liian tiheä kalakanta järvessä, jolloin syntyy kovaa kilpailua ravinnosta. Ravinnon vähyyteen voi vaikuttaa myös kilpailu muiden kalalajien kanssa. Matalissa tunturijärvissä yksilökoko voi olla suuri, mutta yksilöiden määrä vähäinen. Yksilökoko ei ole riippuvainen geneettisestä perimästä; kääpiöitynyt rautu voi hyvissä ravinto-olosuhteissa lisätä painoaan moninkertaiseksi. Tenojoessa ja sen jokilaajentumissa merirautua tavataan hyvin harvinaisena. Merirautu nousee yleensä syksyllä kalastuskauten loputtua. Utsjoen jokijärviin, Pulmankijärveen ja muutamaun tunturijärveen on istutettu Inarijärven isonieriää, joka Pulmankijärvessä ja Utsjoen järvilaajentumissa on saavuttanut usean kilon saaliskokoon. Pulmankijärveen on myös istutettu harmaanieriää.

6.7. Hauki; havga

Hauki on yleinen useissa tunturijärvissä aina paljakka-alueelle asti. Hyvin tavallinen Vetsijoen- ja Pulmankijoen vesistöissä. Tavataan myös jokivesistöissä, missä on matalia kesäisin lämpeneviä vesikasvillisia lahdekkeita. Voi olla myös järven ainoa kalalaji, jolloin kalojen koko jää pieneksi ravintokalojen puutteen vuoksi. Järvissä, joissa on haukea ja siikaa, haukimato-loinen voi muodostua haitaksi sioille. Hauki on runsastunut useissa vesistöissä aina Tenojokea myöten. Hauen on myös havaittu levineen vesiin, joissa sitä ei aikaisemmin ole ollut. Hauki on nykyisin yleisesti arvostettu urheilukalastajien keskuudessa ja sen kalastusta voitaisiin tehostaa.

6.8. Ahven; vuosku

Ahvanta tavataan etupäässä Vetsi- ja Pulmankijoen latvavesissä ja harvakseltaan myös jokivesistöissä. Inari- ja Skietsamjoen jokijärvissä ahvenella on runsaat ja vahvat kannat. Ahven on tunturijärvissä harvinaisempi laji kuin samoissa vesissä viihtyvä hauki ja siika. Istutettu siika syrjäytti myös ahvenen useissa vesissä, mutta siikakannan taantuessa ahvenkanta on elpynyt esimerkiksi Paldokjärvestä. Ahven on hauen tapaan runsastunut useissa vesissä. Syynä runsastumiseen lienee ilmaston lämpeneminen, jonka ansiosta ahvenen elinolosuhteet paranevat ja ahven saa kilpailuetua muihin kalalajeihin verrattuna.

6.9. Made; njahka

Madetta esiintyy lähes koko alueella. Sitä tavataan paljakka-alueen rautujärvissä ja pienissä tammukkapuroissa. Sen koko vaihtelee vesistön mukaan. Syvissä jokijärvissä made saavuttaa usean kilon painon. Isot mateet eivät ole harvinaisia myöskään tunturirautujärvissä ja Tenojoessa. Vastakohtana ovat pienet ja karut tunturipurot, jossa sukukypsät mateet ovat tuskin vaaksanmittaisia. Made on hidaskasvuinen, talviaktiivinen kala, jonka pääravintoa jokivesissä tutkimusten mukaan ovat kolmipiikit, siika, harjus ja lohenpoikaset. Rautujärvissä made voi olla merkittävä rautukannan säätelijä kilpailemalla pohjaeläinravinnosta raudun kanssa ja syömällä raudun mätiä ja poikasiasia.

6.10. Piikkikalat

Kolmipiikki (*Gasterosteus aculeatus*) on melko tavallinen kalalaji, jota tavataan Tenojoessa ja suuremmissa sivujoissa sekä joissain järvissä. Kymmenpiikkiä (*Pungitius pungitius*) esiintyy kolmipiikkiä vähäisempänä. Sitä tavataan tunturijärvissä mm. Nuorgamin Skaidejärvessä, ja Luomusjärvissä. Petokaloille piikkikalat ovat mieluista ravintoa.

6.11. Mutu, rautakala

Mutuja tavataan kaikkialla Tenon vesistössä kuitenkin laikkuisesti. Vierekkäisissä järvissä toisessa voi olla mutuja ja toisessa ei. Mutu liikkuu järvien ja jokien rantavesissä pikkuparvissa, koskien äärellä myös piikkikalojen seurassa. Mutu on piikkikalojen tapaan petokalojen ravintoa.

6.12. Kampela

Tavataan säännöllisesti Pulmankijärvessä ja Tenojoessa Alakönkääle asti. Kampela lisääntyy merivedessä, niitä tavataan Suomessa makeassa vedessä vain parissa paikassa. Tenojoen alajuoksulla ja Pulmankijärvessä olevat kampelat ovat pienikokoisia, noin kämmenen kokoisia. Uhanalaisluokituksissa kampela on "silmällä pidettävä", sillä sen kannan elinvoimaisuus on laskenut edellisistä vuosikymmenistä.

6.13. Kivisimppu

Kivisimppu on levinnyt ihmisten toiminnan seurauksena 1970-luvulla ensi Utsjoen Keneskoskeen ja sen jälkeen Tenojokeen. Laji on levinnyt edelleen ja sitä on havaittu myös Tenon sivuhaaroissa sekä Pulmankijärvessä. Kivisimppua ei tavata muualla Suomessa Jäämereen laskevissa vesissä. Vieraslajina kivisimppu kilpailee paikallisten lajien, esimerkiksi lohen poikasten kanssa elinympäristöstä ja ravinnosta.

6.14. Ankerias

Satunnaisena lajina voidaan pitää ankeriasta, joka on tavattu kerran 1980-luvun lopulla Pulmakijärvestä, Vuognoljärvestä ja Utsjoesta (Boaresgiettejärvi). Kala on levinneisyysalueensa pohjoisrajalla.

6.15. Tyynenmeren lohet

Tenon vesistöalueella tavataan kahta Tyynenmereltä peräsin olevaa lohilajia kyttyrälohta (*Oncorhynchus gorboscha*) ja koiralohta (*Oncorhynchus keta*). Kalalajit tuotiin alun perin Venäjälle Kuolan niemimaan jokiin 1950–1970-lukujen aikana. Kyttyrälohi on näistä yleisin ja sitä esiintyy Tenon pääuomassa, Inarijoella, Vetsijoessa ja Utsjoessa. Kalastajien havaintojen lisäksi ympäristö dna-analyysit viittaavat siihen, että laji levittäytyy myös muihin Tenon sivujokiin. Laji on levittäytynyt koko Finnmarkin alueelle ja lisääntyy luontaisesti lähes kaikissa alueen lohijoissa. Tenon saaliissa niitä on esiintynyt 1960-luvulta lähtien. Kyttyrälohi kutee elokuussa eli aikaisemmin kuin Tenon lohi. Kyttyrälohen elinkierto on kaksivuotinen, ja niiden poikaset uivat heti seuraavan kesänä kudun jälkeen merelle syönnökselle (Sandlund ym. 2019). Kyttyrälohien lihan laatu alkaa heikentyä kutuvaelluksen aikana jokeen ja ne kuolevat kudun jälkeen. Ennen kudulle nousua meressä ja juuri jokeen noustuaan kalat ovat vielä syömäkelpoisia. Suuressa määrin jokeen kuolevat ja sinne mädäntyvät kalat vaikuttavat vedenlaatuun, aiheuttavat hajuhaittoja ja houkuttelevat petoeläimiä. Mätänevät raadot vaikuttavat todennäköisesti ravintoverkkoihin ravinteiden lisääntyessä. Kyttyrälohien määrät vaihtelevat vuosittain. Kaksivuotisen elinkierron vuoksi kyttyrälohien suuria

määriä on odotettavissa joka toinen vuosi. Vuosina 2017 ja 2021 kyttyrälohia tavattiin laajimmin kuin koskaan Finnmarkin joissa, Teno mukaan lukien.

7. Istutukset muilta alueilta ennen v. 1986

Tietoja Utsjoen alueelle tehdyistä istutuksista on 1950-luvulta lähtien. Istutuksia suoritettiin lähinnä Inarin kalanviljelylaitokselta saaduilla poikasilla. Istutuksiin käytettiin Ivalojoen ja Paatsjoen kantaa olevia pohjasiikoja, Inarijärven kantaa olevia isonieriöitä ja Juutuanjoen kantaa olevia taimenia. Tenon alkuperää olevan lohen istutuksia myös suoritettiin sekä vastakuoriutuneina että kasvatettuina poikasina. Istutuksia suoritettiin vuoteen 1986 asti, jonka jälkeen Tenojoen vesistön ulkopuolelta ei ole saanut tuoda kalanpoikasia tai mätiä Tenojoen vesistöalueelle. Kirjolohta (*Oncorhynchus mykiss*) tuotiin lammikkokasvatukseen Utsjoen varteen 1980-luvun alussa. Kirjolahien kasvatus loppui myös vuonna 1986 kalojen siirtokiellon tultua voimaan. Joitakin kirjolohia pääsi myös karkuun lammikoista ja karkulaisia havaittiin Kevojoessa. Kirjolohti ei ole lisääntynyt luontaisesti.

7.1. Siikaistutukset

Istutustoiminta oli suurimmaksi osaksi suunnittelematonta, mikä johti alkuperäisten kalalajien vähenemiseen tai jopa häviämiseen ja päällekkäisiin istutuksiin. Alkuperäiset kalakannat hävisivät tai muuttuivat lajistoltaan esimerkiksi seuraavissa järvissä: Luomusjärvet, Akujärvi, Kaamasmukan Rautujärvi, Stuurra Paldokjärvi, Petsikon Rautujärvi, Tsuoggassakaidin Rautujärvi, Sirrajärvi, Vuognoljärvet, Iso Mustajärvi, Nuorgamin ja Pulmangin Skaidijärvet (Stuorraskaidin Skaidejärvet).

Istutusten loputtua siikakannat taantuivat tai hävisivät osasta istutusjärvistä. Syynä oli tehokas kalastus, kutevien kalojen pieni lukumäärä, sopivien kutupaikkojen vähyys ja alkuperäiset kalalajit, jotka ovat toipuivat ja valtasivat järven takaisin siikakannan vähentyessä. Istutettu siika pystyi eräissä järvissä lisääntymään ja muodostamaan luontaisesti lisääntyvän kannan. Istutusperäistä siikaa tiedetään esiintyvän seuraavissa järvissä: Kivijärvi, Pulmangin Skaidejärvi (alimmainen), Mustajärvi, Skaidejärvi (Nuorgam), Luomusjärvet, Akujärvi, Tsieskuljärvi (Kaskamus), Hannujärvi (Sulaoja), Paldokjärvet, Kaamasmukan Rautujärvi, Sirrajärvi, Tsuoggaskaidin Rautujärvi, Tuoddar Kalddojärvi ja Tsuomasjärvet.

7.2. Nieriäistutukset (Inarin isonieriä)

Nieriäistutuksia tehtiin samoista syistä kuin siikaistutuksiakin. Istutuksiin käytettiin Inarijärven alkuperää olevia isonieriöitä. Istutukset tehtiin useimmiten vastakuoriutuneilla poikasilla ja istutustulokset olivat huonoja istutusmääriin nähden esimerkiksi Utsjoen järvilaajentumisissa ja Pulmankijärvestä. Istutustuloksiin huonontavasti vaikutti istutusten ajoitus. Raudun poikaset kuoriutuvat aikaisin keväällä ja ne on sen jälkeen istutettu vesistöihin, jotka ovat vielä jäässä. Selviytyminen oli siten heikompaa. Tunturijärvissä istutukset onnistuivat paremmin esimerkiksi Loktajärvestä, Tsuomasjärvestä ja Petsikon Rautujärvestä. Istutettu isonieriä ei ilmeisesti ole kuitenkaan onnistunut muodostamaan luontaisesti lisääntyviä kantoja. Tosin Pulmankijärvestä ja Mierasjärvestä on saatu vielä viime vuosina nieriöitä, mutta nieriä on pitkäikäinen kala ja samoissa vesissä esiintyy myös alkuperäistä nieriää. Tunturijärvistä istutuskalat pyydettiin kuitenkin tehokkaasti pois ja niiden istutuskantoja ei ilmeisesti enää ole jäljellä.

7.3. Siirtoistutukset

Tenojoen vesistöalueella rautuvesien hoito- ja kalastuksen säätelytoimet aloitettiin 1980-luvun loppupuolella. Pää tavoitteena oli palauttaa alkuperäisiä, hävinneitä ja taantuneita rautukantoja. Hävinneiden rautukantojen palautus ja elvyttäminen aloitettiin suorittamalla siirtoistutuksia, joita on toteutettu Utsjoen tunturialueella vuodesta 1987 alkaen 33 eri järveen (taulukko 2). Siirtoistutuksella tarkoitetaan istutuskalojen pyyntiä luonnonvedestä ja siirtämällä niitä hoidon kohteena olevaan järveen. Raudun lisäksi suoritettiin pienimuotoisesti siian ja harjuksen siirtoistutuksia. Kalatautien leviämisen estämiseksi istutuksia on tehty kontrolloidusti maa- ja metsätalousministeriön ja Lapin ELY-keskuksen myöntämällä luvilla. Siirrettävät kannat ovat olleet peräisin maantieteellisesti mahdollisimman läheltä istutusjärveä. Lohikantojen suojelemiseksi istutuksia on tehty lohen nousualueiden ulkopuolella.

Taulukko 2. Raudun, harjuksen ja siian siirtoistutukset Tenon vesistöalueella 1987–2020.

ISTUTUSJÄRVI	EMOKALAJÄRVI
Rautu	
Ahkojavri	Luomusjärvet
Allamarasjavri	Luomusjärvet
Karegasjavri	Luomusjärvet
Piesjavrrik	Luomusjärvet
Sieiddejavri Pajimus	Vardoaijavri
Sieiddejavri Vuolimus	Vardoaijavri
Suddesjavri (Hannujärvi)	Vuogojärvi
Tsoahkotamjavri 1	Pasijärvi
Tsoahkotamjavri 2	Pasijärvi
Tsuonjavri=Pesemäjärvi *	Pasijärvi
Vudnosjavri	Luomusjärvet
Vuorggotseärjavri	Luomusjärvet
*Paatsjoen vesistöalue	
Loktajavri	Koahppelasavdsejavri
Stuorra Ravdojavri (Petsikko)	Vadaid Ravdojavri
Rohtoluobbal	Koahppelasavdsejavri
Tsieskuljavri (Kaskamus)	Vadaid Ravdojavri
Tsieskuljavri (Vuolimus)	Vadaid Ravdojavri
Koululampi	Koahppelasavdsejavri
Kordsamladdu	Kenesladdu
Ylimmäinen Nammajärvi kork 188 m	Koahppelasavdsejavri
Keskimmäinen Nammajärvi	Koahppelasavdsejavri
Jalven Muorin järvi	Koahppelasavdsejavri

Kordsamjärvi	Koahppelasavdsejavri
Skoarrajärvi	Jäegelveäijavri (Välimaanjärvi)
Irdoaijavri	Farppaljavri
Keinnodakjärvi, et. kork 299	Farppaljavri
Keinnodakjärvi, pohj. kork. 304	Farppaljavri
Oaggustamjärvi	Farppaljavri
Skaidijavri, Kaskamus (Pulmanki)	Farppaljavri
Skaidijavri (Nuorg)	Farppaljavri, Keärdosjavri
Skaidijavri, Pajimus (Pulmanki)	Farppaljavri
Nimetön kork 212 (Tsuomasvaara)	Ruossajavri
Madii Luossajärvi	Ruossajavri
Harjus	
Suddesjavri (Hannujärvi)	Vuogujavri
Siika	
Keädgejavri	Stuorra Tsappesjavri

Siirtoistutusten tuloksellisuutta selvitettiin kymmenen vuoden jälkeen istutusten alkamisesta (Ahonen ym. 1998). Tulosten perusteella yli puolet suoritetuista istutuksista katsottiin onnistuneen hyvin tai kohtalaisesti. Tärkein onnistuneita istutuksia yhdistävä tekijä oli muiden kalalajien aiheuttaman kilpailun tai saalistuksen vähäisyys. Istutusten katsottiin epäonnistuneen järven mataluudesta johtuvasta happikadosta, hauen, ahvenen tai harjuksen kilpailun tai predaation vuoksi. Verkoilla tapahtuvaa salapyyntiä oli myös kohdistunut hoitovesiin. Selvityksessä ei arvioitu ennustetun ilmastonmuutoksen aiheuttamaa vesistöjen lämpenemisen vaikutuksia. Istutuksia jatkettiin 2000-luvulla siirtoistutuksia koskevan tutkimusraportin suositusten mukaisesti. Istutuksiin on käytetty sekä kääpiökantoja että myös kookkaammaksi kasvavia muotoja. Emokalojen alkuperällä ei ole huomattu olevan merkitystä kalojen lisäkasvuun uudessa kotijärvessä. Esimerkiksi Koahppelasavdsejavren kääpiömuotoa olevat raudut ovat kasvaneet hyvin istutusjärvissä. Tämä osoittaa, että raudulla kääpiöityminen ei ole perinnöllinen ominaisuus, vaan kasvu riippuu ympäristöolosuhteista ja saatavilla olevasta ravinnon määrästä.

Istutuskalojen luontaista lisääntymistä on havaittu ainakin Vuorggotseärjavressa, Oaggustamjavressa, Skoarrajärvessä ja Loktajärvessä. Istutukset ovat epäonnistuneet Tsoahkotamjärvissä, Irdoaijärvässä ja alemmassa Keinodakjärvässä. Syynä epäonnistumiseen Tsoahkotamjärvissä ja Alemmassa Keinodakjärvässä on suuri haukien määrä. Istutusjärvissä on harjoitettu todennäköisesti myös verkkokalastusta. Keinodakjärvissä kanta on kuitenkin säilynyt, mutta lisääntymisestä ei ole varmuutta. Irdoaijärvässä syynä istutuskalojen häviämiseen lienee verkkokalastus. Petsikon Rautujärvessä istutettu rautu lisääntyi istutusten aloittamisen jälkeen. Luontaisesti lisääntyvä kanta ei kuitenkaan muodostunut toistuvan salapyynnin takia. Myöhemmin 2000-luvulla lisääntymisen epäonnistumiseen lienee selvitysten perusteella olevan muiden kalojen kilpailu ja poikasille liian korkealle kohoava veden lämpötila. Suotuisissa olosuhteissa on vaarana, että kalakanta lisääntyy liiankin tehokkaasti. Loktajärven Kuoppilasjärvestä siirretty rautu lisääntyi

tehokkaasti. Rautukannan rakenne on kuitenkin koekalastuksen (v. 2019) ja nuottaustietojen (2020) perusteella tasapainoinen ja kääpiöitymisestä ei ole havaittavissa.

8. Kalastusoikeus ja kalastusluvut

Kalastusoikeus perustuu kalastuslakiin ja se kuuluu yleensä vesialueen omistajalle tai haltijalle. Kalastusoikeus voi olla myös päällekkäistä eli samalla vesialueella voi kalastaa eri kalastusoikeuden nojalla. Kalastuslain mukaisia ns. jokamiesoikeuksia ovat onkiminen, pilkkiminen ja viehekalastus, joihin ei tarvitse vesialueen omistajan lupaa. Viehekalastuksesta tulee suorittaa kalastonhoitomaksu, mikä koskee 18–64 vuotiaita henkilöitä. Jokamieskalastusta ei saa harjoittaa vaelluskalavesistöjen koski- ja virta-alueilla eikä niillä vesialueilla, joilla kalastaminen on muun säännöksen nojalla kielletty. Esimerkiksi Teno-Inari-Skietsamjoen pääuomassa yleiskalastus on kielletty. Sen sijaan lohen nousualueisiin kuuluvissa järvilaajentumissa yleiskalastusta voi harjoittaa, ellei sitä ole erillisellä ELY-keskuksen päätöksellä kielletty. Kielto voidaan asettaa kalakannan tavallista tehokkaamman hoidon turvaamisen, petokalojen kutualueiden suojelemisen tai häirinnän estämisen takia. Luonnonvedet ovat yleensä sellaisia vesiä, joissa yleiskalastusta ei voida rajoittaa tai rajoittamiselle tulee olla vankat perusteet. Kieltopäätökset ovat perusteltuja kohteissa, joihin suoritetaan esimerkiksi siirtoistutuksia tai säädellään vaelluskaloihin kohdistuvaa pyyntiä. Kuntalaiset ovat kalastuslainsäädännössä erityisasemassa kolmen pohjoisimman kunnan alueella. Ulkopaikkakuntaiset voivat harjoittaa muuta kuin yleiskalastusta vesialueen omistajan myöntämällä kalastusluvalla kuten muuallakin maassa. Tilojen omistajilla on erityisiä kalastusetuuksia sekä valtion että osakaskuntien ja osakaskuntiin kuulumattomien vesialueilla.

8.1. Kuntalaisten kalastus valtion vesialueilla

Kuntalaisten kalastuksesta säädetään kalastuslaissa (10 §) seuraavasti: Henkilöllä, jonka kotikuntalainen (201/1994) 2 §:ssä tarkoitettu kotikunta on Enontekiö, Inari tai Utsjoki, on oikeus saada Metsähallitukselta korvauksetta lupa kalastukseen edellä mainituissa kunnissa sijaitsevilla valtiolle kuuluvilla vesialueilla. Ylä-Lapin kuntalaisten oikeus saada kolmea pohjoisinta kuntaa koskeva kalastuslupa perustuu lähtökohtaisesti vanhojen lapinkylien oikeuksiin, ja sen laajuutta on perusteltu kalastuksen kuulumisella saamelaiseen elämänmuotoon ilman asuinpaikkaan kuuluvia rajoituksia. Lapinkylien oikeudet ovat historiallisesti kuitenkin tyypillisesti koskeneet vain oman lapinkylän aluetta, eikä toisten lapinkylien alueille laajennettuja kalastusoikeuksia tunneta. Ylälappilaisten laaja kuntarajojen ylittävä kalastusoikeus (kalastuslaki 10 §) ei vastaa vakiintunutta kalastuskäytäntöä. Kiinteän asutuksen myötä kalastuspaikat ovat muotoutuneet taloittain ja kylittäin ja kalastamassa ei ole yleensä käyty toisten kylien tai toisen kunnan alueella. Nykyinen laaja yli kunta- ja kylärajojen ulottuva kalastusoikeus aiheuttaa sen, että Utsjoelle voidaan tulla laillisesti kalastamaan pitkienkin matkojen päästä toisten vakiintuneille kalavesille. Suurin paine kohdistuu ymmärrettävästi lohikalavesiin. Samoilla vesialueilla on päällekkäisiä kalastusoikeuksia. Kalastusoikeuksien laajuutta ei kuitenkaan tiedetä. Lakiin perustuvan kalastusoikeuden rajaaminen on mahdollista vain perustelluista syistä. Kalastusta voidaan säädellä mm. pyydysmäärillä, mutta kalastuslupien saantimahdollisuutta ei voida rajoittaa.

Saamelaiseen elämänmuotoon ja kulttuuriin olennaisena osana kuuluu kalastus eri muotoineen. Kalastuksella ja saaliilla on tärkeä rooli paikallisen kulttuurin säilymisessä. Kalastuksen varsinainen kaupallinen merkitys on vähentynyt, mutta kalasaalilla on merkittävä asema kotitalouksien

ruokahuollossa. Kalastus vaikuttaa myös aluetalouteen mm. pyydyksiin ja kulkuvälineisiin rahallisten panostusten myötä.

Tällä hetkellä (v. 2021) kuntalaiset voivat hankkia alueelle maksuttoman kalastusluvan, joka on voimassa kolme vuotta. Lupa oikeuttaa vapa- ja pyydyskalastukseen valtion vesialueilla lohen tai taimenen nousualueita lukuun ottamatta. Koska maksuton kalastuslupa koskee kaikkia kolmea pohjoisinta kuntaa niin Utsjoen kuntalaisten lisäksi Utsjoen kunnan alueella myös naapurikuntalaiset voivat kalastaa maksuttomalla kalastusluvalla. Naapurikuntalaisten kalastus Utsjoen alueella on vähäistä ja kohdistuu pääasiassa Inarin ja Utsjoen kuntien rajavesiin Petsikkotunturin itäpuolelle. Lupa on henkilökohtainen ja se annetaan enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Lupa ei koske Tenojoen vesistön lohen ja taimenen nousualueita eikä Tenojoen pääuomaa. Lupa oikeuttaa kalastamaan kaikilla laillisilla pyydyksillä troolia ja isorysää lukuun ottamatta, kuitenkin enintään 6 verkolla. Luomusjärvissä (Stuorra- ja Nuortahjärvet), Iso Mustajärvessä ja Stuorra Paldokjärvessä lupa oikeuttaa kalastamaan enintään 10 verkolla.

Lohen ja taimenen nousualueille oman kunnan alueelle myönnetään omakustannehintaan henkilökohtainen (v. 2021 40 €) kalastuslupa, joka oikeuttaa viehekalastukseen valtion vesialueilla. Lupa myönnetään yhdeksi vuodeksi kerrallaan. Jokikalastuslupa on kuntakohtainen, joten naapurikuntalaisilla ei ole oikeutta saada jokilupaa. Kuvassa 1 on esitetty Utsjoen kuntalaisille myönnettyjen maksuttomien kalastuslupien ja maksullisten jokikalastuslupien määrät. Vuoteen 2017 asti maksuttomalla kalastusluvalla sai kalastaa myös Tenon sivuvesillä lohen ja taimenen nousualueilla. Uuden kalastuslain myötä jokikalastus muuttui maksulliseksi myös kuntalaisille. Kuntalaisen jokikalastusluvalla saa kalastaa oman kunnan alueella olevilla taimenen ja lohen nousualueilla.

Kuva 1. Utsjoen kuntalaisten maksuttomien kalastuslupien määrä valtion vesialueilla 2011–2020 ja maksullisten jokikalastuslupien 2019–2020. Inarin ja Enontekiön kuntalaiset saivat kalastaa vuoteen 2016 saakka maksuttomalla kalastusluvalla (viehekalastus) Tenon sivuvesissä lohen nousualueilla.

8.2. Kalastus osakaskuntien ja yksityisten vesialueilla

Yksityismaiden omistajat kuuluvat osakaskuntiin, jotka myöntävät kalastusluvut hallinnassaan oleville vesille. Kalastusoikeuden laajuus riippuu osuuslukujen määrästä. Osakaskuntien lisäksi on osakaskuntiin kuulumattomia yksityisvesiä. Tiloilla on omistusvesien lisäksi erityisperusteisia kalastusetuuksia, jotka sijaitsevat pääosin valtiolle kuuluvilla vesialueilla. Kalastusetuuksista on tarkemmin selostettu kappaleessa 8.5.

8.3. Ulkopaikkakuntalaisten kalastus

Ulkopaikkakuntalaiset osakaskuntien jäsenet, jotka ovat lähinnä kesäaikaisia mökkiläisiä, voivat kalastaa osakaskuntien yhteisillä vesialueilla tai omistamiensa tilojen erityisperusteiseen kalastusetuuteen kuuluvilla vesialueilla. Kalastusluvut ensin mainittuun kalastukseen myöntää osakaskunta, joka perustuu osakkuuden määrään. Osakaskunnat ovat myyneet vähäisen määrän virkistyskalastuslupia osakaskuntiin kuulumattomille. Osakaskunnan jäsen voi luovuttaa korvausta vastaan tai vastikkeetta käyttää hänelle yhteisellä vesialueella kuuluvaa kalastusoikeutta. Tämän vuonna 2000 voimaan tulleen kalastuslain muutoksen ja myös voimassa olevan kalastuslain myötä Tenon sivuvesien lohienkalastus on lisääntynyt erityisesti Utsjoen ja Kevojoen alueella. Erityisperusteista kalastusetuutta on käsitelty kohdassa 8.5.

Metsähallitus myy valtion vesille aluekohtaisia kalastuslupia, joiden määrä vahvistetaan kiintiöpäätöksellä normaalitilanteessa kolmivuotisjaksoissa. Uuden kalastuslain tultua voimaan ulkopaikkakuntalaisille kalastajille on myyty vähäisiä määriä viehekalastuslupia Tenon sivuvesiin lohennousualueille Utsj-, Vetsi- ja Kuoppilasjokeen. Vuonna 2021 ulkopaikkakuntalaisille ei myyty kalastuslupia lohikantojen huonontuneen tilanteen vuoksi ollenkaan. Edellisen kalastuslain aikana kalastuslupia ei myyty ulkopaikkakuntalaisille Tenon sivuvesiin lohien nousualueille. Tunturivedet kuuluvat yhtenäiseen Utsjoen kunnan käsittävään lupa-alueeseen. Luissa on määritelty sallitut pyydykset ja niihin liittyvät rajoitukset mm. saalisrajoitus.

Kuva 2. Metsähallituksen myymien kalastuslupien määrä 2011–2020.

8.4. Tenojoen kalastus

Tenojoen kalastusluvista on säädetty Tenon kalastussopimuksen ja kulloinkin voimassa olevassa voimaansaattamislaissa (tällä hetkellä laki 176/2017) ja Tenojoen kalastussäännössä. Kaikkien kalastajien tulee hankkia maksullinen kalastuslupa. Kalastusluvut ja niiden hinnat on määritelty

kalastajaryhmittäin. Ensimmäisen ryhmän (=yleinen paikkakuntalaislupa) muodostavat Tenojoen jokilaaksossa vakinaisesti asuvat kalastusoikeuden haltijat (osakaskuntien jäsenet, osakaskuntiin kuulumattomat yksityisvesien omistajat ja kiinteistön omistajat, joiden tiloilla on erityisperusteisia kalastusetuuksia). Toisen ryhmän muodostavat edellä mainitut muualla kuin paikkakunnalla asuvat kalastusoikeuden haltijat. Muut paikkakunnalla vakinaisesti asuvat, mutta kalastusoikeudettomat, kuuluvat kolmanteen ryhmään (= paikkakuntalaisen vapakalastuslupa). Turistikalastajat kuuluvat neljänteen ryhmään. Turistikalastajien lupamäärät vahvistetaan yhteisesti Suomen ja Norjan välillä sopimuksella. Ulkopaikkakuntalaisille kiinteistön omistajille on varattu osa yleisesti myynnissä olevasta lupakiintiöstä. Tenon ja sen sivuvesien lohen kalastusta kiellettiin vuodeksi 2021 Suomen ja Norjan välisellä sopimuksella. Kielto koskee myös sivuvesien lohennousualueita.

8.5. Erityisperusteinen kalastusetuus

Erityisperusteinen kalastusetuus (kalastusnautinta) on kiinteistölle kuuluva etuus, joka oikeuttaa kiinteistön omistajan kalastamaan toiselle kuuluvalla vesialueella esimerkiksi järvessä tai joessa tai käyttämään erityistä kalastuspaikkaa kuten lohi- tai siikapatoa, kalapatopaikkaa, kulkutuspaikkaa, verkkopaikkaa tai niihin verrattavaa vesistön kohtaa. Syntytapaan liittyen erityinen kalastusetuus voi olla rajoitettu tiettyyn kalalajiin, tiettyyn vuodenaikaan tai muulla tavoin, jolloin kyseinen seikka osoittaa kalastusoikeuden laajuuden.

Kalastusetuus perustuu joko talon perustamisasiakirjoihin tai ikimuistoiseen nautintaan. Oikeudet on vahvistettu kolmen pohjoisimman kunnan alueella taloittain (kantatilat) vesipiirirajakäyntitoimituksissa vuosina 1985–1996. Maanmittaustoimituksissa vuosina 1997–2011 on ratkaistu oikeuden jakaantumista osakastiloille. Kukin kalastuspaikka (pato, verkko- tai nuottapaikka, kulkutuskalastus, nimetty järvi tai joki tai sen osa) muodostaa osakaskunnan, jonka jäseninä ovat talon tai usean talon osakastilalliset. Osakkaan osuuden suuruus määräytyy manttaalien ja talojen välisen suhteen (jos on useita taloja) suuruuden mukaan. Osuutta määrättäessä ei ole huomioitu muita kalastusoikeuksia. Oikeuden suuruus merkitään kiinteistörekisteriotteeseen osalukuna alkuperäisen talon tai usean talon manttaaliluvusta kalastuspaikoittain. Toimituksissa on määritelty suhteellisen tarkasti etuuteen kuuluvat alueet. Nimettyjen järvien ja jokien sijainti tiedetään kattavasti, samoin niiden pinta-alat. Osa alueista ja/tai kalastuspaikoista ovat kuitenkin tulkinnanvaraisia ja epäselviä. Tämä johtuu alkuperäisissä toimituksissa käytetyistä nimistä, joiden maantieteellinen ulottuvuus on epäselvä tai nykyään ei enää tiedetä paikan tarkkaa sijaintia. Kalastuksen sisältöä kalastusetuusalueella ei ole myöskään aina käsitelty esim. mitä pyydyksiä voidaan käyttää, kalalajia tai saaliin määrää. Kiinteistökauppojen ja tilojen pirstoutumisen vuoksi osakastilojen määrä on kasvanut useisiin tuhansiin. Kiinteistöön kuuluvaa etuutta voi käyttää asuinpaikasta riippumatta.

Kalastuksesta päättävät erityisen etuuden omistajat kuten kalastuslaissa säädetään. Kalastuslaissa on säädetty erityisperusteisen kalastuksen järjestämisestä osakaskuntien, osakaskuntiin kuulumattomien ja valtion vesialueilla. Osakaskuntien ja osakaskuntiin kuulumattomilla vesialueilla lähtökohtana on, että erityisperusteinen kalastusoikeus rinnastetaan osakkaan kalastusoikeuteen. Erityisellä kalastusetuusalueella kalastusoikeus jakautuu yhteisen alueen osakaskiinteistöjen ja erityisperusteisen kalastusetuuden osakaskiinteistöjen kesken siten, että erityisperusteisen kalastusetuuden osakaskiinteistön pyydysyksiköiden enimmäismäärä on samansuuruinen kuin sellaisen yhteisen vesialueen osakaskiinteistön pyydysyksikkömäärä, joka talojen verollepanossa

määrätyn veroluvun perusteella vastaa suuruudeltaan kiinteistöä, johon kuuluu erityisperusteinen kalastusetus.

Valtion vesialueen osalta ei voida määritellä kalastusetuuden haltijakiinteistön kalastusoikeuden laajuutta hyödyntäen talon verolukua. Rinnakkaisen ja yhtäläisen kalastusoikeuden periaatteen mukaisesti kestävän kalastuksen enimmäismäärä kalastusetusalueella jakautuu puoliksi molemmille osapuolille. Valtion vesialueen kalastusetus ei estä kuntalaisten harjoittamaa kalastusta, yleiskalastusta (onkiminen, pilkkiminen ja kalastus yhdellä vavalla) ja muuta Metsähallituksen myöntämällä luvalla tapahtuvaa kalastuslain mukaista kestävää kalastusta. Vesialueen omistajan myöntämällä luvalla tapahtuva kalastus ei kuitenkaan saa estää kalastusetuuden haltijakiinteistöjen omistajien kalastusta. Valtion vesien kalastusetuuksien haltijoiden ja muiden kalastusoikeuksien yhteensovittaminen toteutetaan kiintiöimällä kalastuslupien määrä kuntakohtaisten neuvottelukuntien ja saamelaiskäräjien lausuntojen perusteella.

Erityisten kalastuspaikkojen osalta kalastus katsotaan kuuluvan kokonaisuudessaan kalastusetuuden omistajille niiden pyydysten tai kalalajien osalta, mitkä on tilalle vahvistettu. Myös vesialueen omistaja voi kalastaa tällaisella kalastuspaikalla, jos tällainen kalastus ei estä tai vaikeuta erityisen etuuden haltijakiinteistöjen omistajien kalastusta.

Osa kalastusetuuksista on tulkinnanvaraisia sisällön suhteen, mikä vaikeuttaa kalastusjärjestelyitä. Esimerkiksi Tenojoessa on alueita ja paikkoja, joiden joko maantieteellinen määrittely tai kalastustapa ei ilmene riittävällä tarkkuudella. Koska etuuden omistajan kalastuksen määrä, esim. kuinka monella ja millä pyydyksellä, ei ole määritetty, niin etuuden omistaja voi käyttää rajattomasti eri pyydyksiä tai luovuttaa niitä korvausta tai korvauksetta muiden käyttöön.

Erityisperusteista kalastusetuutta koskevat epäselvyydet tulee ratkaista kiinteistötoimituksessa (kiinteistömuodostamislaki 101 §). Toimituksessa voidaan ratkaista a) erityisen kalastusetusalueen tai erityisen kalastuspaikan sijainti tai ulottuvuus, b) erityisperusteisen kalastusetuuden sisältö, c) vesialueen omistajalle kuuluvan kalastusoikeuden ja erityisperusteisen kalastusetuuden haltijakiinteistön omistajan kalastusoikeuden keskinäinen suhde d) erityisperusteisten kalastusetuuksien osakaskiinteistöjen osuuksien suuruus. Maanmittauslaitos on laatinut etuusaluekohtaiset osuusluettelot. Kalastusetuuden omistajat voivat perustaa osakaskunnan ja sopia etuuden käyttämisestä, pyydyksistä ym. vesialueen omistajan kanssa. Tätä mahdollisuutta ei ole käytetty hyväksi. Kalastusetuutta koskevat tarkemmat toimitukset on tehtävä valtion toimesta kuten osuusluetteloidenkin laatiminenkin.

9. Saaliit

Saalistietoja on kerätty kattavasti Tenosta ja Tenon sivuvesistä lohen nousualueelta. Tenojoen vesistön saaliita ja kalakannan tilaa koskeva tiedon tuottamisesta vastaa Luonnonvarakeskus (<https://www.luke.fi/tietoa-luonnonvaroista/kalat-ja-kalatalous/kalavarat/lohi/tenojoki/>).

Tunturivesien kalastus on vähentynyt viimeisen 30 vuoden aikana. Tunturivesillä verkkokalastus kohdistuu siika-, ja harjusvesiin, joissa saalislajeihin kuuluu myös hauki, ahven ja made. Arvokkaimmissa rautu- ja taimenvesissä verkkokalastus on yleensä kielletty. Viehekalastusvälineillä ja pilkillä kalastetaan eniten rautua, taimenta, harjusta ja ahventa. Kattavia kaikki kalastajaryhmät ja kalastusoikeudellisia kattavia saalistietoja tunturivesistä ei ole käytettävissä.

10. Kalastuksen ja kalaston tavoitetila

Tavoitetilan saavuttamiseksi on asetettu osatavoitteita. Lohen osalta Tenojoen seuranta- ja tutkimustyöryhmä on laatinut hoitosuunnitelman, jossa on esitetty lohikantojen hoitoa koskevat tavoitteet. Tässä suunnitelmassa käsitellään koko aluetta koskevia yleisiä tavoitteita.

1. Perinteinen jokisaamelainen kalastuskulttuuri säilyy elinvoimaisena

Keinot: Kalastuksen säätelyssä perinteisten pyydysten käyttö ja perinnetieto otetaan huomioon erityisesti lohen kalastuksessa. Kalastuksen säätelypäätökset (esitykset) tehdään kalatalousalueella kalastusoikeuden omistajien toimesta. Pääosin erämaa-alueilla sijaitsevien tunturijärvien perinteinen kalastuskäyttö turvataan siten, että erityisperusteisen kalastusoikeuden omistajat voivat käyttää oikeuttaan kuten muutkin kalastusoikeuden omistajat.

2. Alueen kalakantojen tila tiedetään kohtuullisella tarkkuudella

Keinot: Saalispalautejärjestelmää kehitetään sähköiseen muotoon. Saalistiedustelu tehdään sähköisenä tiedusteluna sähköpostilla/mobiilitiedusteluna kaikille kalastusluvan lunastaneille sekä Metsähallituksen että osakaskuntien vesialueilla kalastaneille ja erityisperusteisella kalastusetuudella kalastaneille. Tiedustelu tehdään joka kolmas vuosi. Tärkeimpien talouskalastusvesien tilaa seurataan koekalastuksilla tai saaliskirjanpidolla.

3. Alueen tärkeiden kalalajien kanta pysyy elinvoimaisena. Varaudutaan ilmastonmuutoksen aiheuttamaan kalaston muutokseen

Keinot: Lohikantojen kalastusta ja kannan elinvoimaisuutta hyödynnetään lohikantojen hoitosuunnitelman kautta. Kalastuslupien määrä mitoitetaan kalakannan mukaan. Lohen nousualueella lisätään muun kalan (meritaimen, siika, ahven, hauki, made) kalastusta. Tunturivesien kalastusta kohdennetaan ja monipuolistetaan vesiin, joissa ahven ja haukikannat ovat lisääntyneet.

Rautu- ja taimenvesille laaditaan erillinen kantojen hoitosuunnitelma v. 2024 loppuun mennessä. Suunnitelma sisältää suositukset arvokkaiden rautu- ja taimenvesien hoidosta, kalastuksen järjestämisestä ja seurannasta. Rautuja taimenkantojen hoitosuunnitelma päivitetään tämän käyttö- ja hoitosuunnitelman päivittämisen yhteydessä. Suunnitelmassa otetaan huomioon ilmaston lämpenemisen vaikutus ja kartoitetaan sen aiheuttamia uhkatekijöitä.

4. Estetään *Gyrodactylus salaris* -loisen leviäminen

Keinot: Lisätään tiedotusta sekä sähköisesti että tiedotteilla julkisilla paikoilla kalastusvälineiden ja veneiden puhtauden tärkeydestä ja desinfiointipaikoista. Kalavesien hoito tehdään kontrolloidusti ja luvanvaraisesti siten että pyyntivälineet ja veneet ovat puhtaat. Elävien kalojen siirtoja vesistöalueen sisällä tehdään vain luvanvaraisesti rautu- ja taimenvesien kalakantojen hoitosuunnitelman mukaisesti.

5. Vieraslajien torjuminen

Keinot: Tyynenmeren lohien aiheuttamaa uhkaa torjutaan laatimalla yhdessä norjalaisten kanssa suunnitelma kyttyrälohien haittavaikutusten vähentämiseksi.

11. Kaupalliseen kalastukseen ja kalastusmatkailuun soveltuvat vedet ja yhteistoiminnan kehittäminen kalatalousalueella

11.1. Kaupalliseen kalastukseen hyvin soveltuvat alueet ja niillä käytettävät pyydykset
Tenon kalatalousalueella on vähän kaupalliseen kalastukseen sopivia alueita. Järvet ovat pienehköjä, ja niiden tuottavuus on vähäisempää kuin esimerkiksi lämpimämmän kasvuvyöhykkeen järvien. Lisäksi välimatkat ovat pitkät tuotteen myyntiä ajatellen, sillä saalismäärät ovat verrattain pieniä. Aiempina vuosina alueella on ollut kaupallista kalastusta, mutta kalastuksen määrä on ollut vähäistä kohdistuen ainoastaan Vetsijärveen. Kaupallista kalastusta ohjataan isompiin tunturijärviin, joiden kalaston rakenne on muuttunut ahven ja haukivaltaiseksi joko vähentyneen kalastuksen tai ympäristöolosuhteiden vuoksi. Kaupalliseen kalastukseen soveltuvat vedet määritellään tapauskohtaisesti kalaston rakenteen perusteella ja huomioidaan muu kalastuksen määrä. Pyyntissä suositellaan valikoimattomia pyydyksiä kuten rysiä ja nuottia. Tenon kalatalousalueella ei ole kaupalliseen kalastukseen soveltuvia alueita, eikä näin ollen kaupallisella kalastuksella ole käypää hintaa.

11.2. Kalastusmatkailuun hyvin soveltuvat alueet

Tenojoen kalastuslupien määrää on laskettu tuntuvasti lohikannan turvaamisen takia. Matkailukalastuksen kehittämiseksi ohjataan kalastusta myös muille alueille. Alueella on erämaisia järviä ja jokia, joiden kalastoon kuuluvat rautu, taimen, harjus ja siikaa ovat arvostettuja saaliita. Hauki ja ahven ovat myös hyviä saaliskohteita, eikä hauen ja ahvenen kalastusta ole syytä rajoittaa.

12. Vapaa-ajankalastuksen yhtenäislupa-alueet ja järjestelmän kehittäminen

Vapaa-ajan kalastajilla tarkoitetaan kalastuslaissa, sekä tässä käyttö- ja hoitosuunnitelmassa kotitarvekalastajia, paikallisia ja ulkopaikkakuntalaisia vapavalineitä käyttäviä kalastajia, satunnaisesti kalastavia sekä kaikkia näiden väliin sijoitettavia kalastajia. Tenon alue on suosittua vapaa-ajankalastusaluetta, joskin kalastus on keskittynyt hyvin suurelta osin Tenojokeen. Lohikantojen suojelemiseksi ja perinteisten pyyntimuotojen säilymiseksi matkailukalastus tulisi olla ohjattua matkailuyritysten kautta tapahtuvaa ohjattua toimintaa. Tenon sivuvesien matkailukalastusta ei voida lisätä tinkimättä perinteisistä pyyntimuodoista. Nykyään lupia, joiden määrä perustuu erilaisiin yksikönteihin, myydään tai luovutetaan monen toimijan taholta. Sivuvesien kalastuslupien määrä tulisi määrittää yhtenäisellä yksiköinnillä tai yhteislupa-alueilla kestävän kalastuksen toteuttamiseksi.

13. Yhteistoiminnan kehittäminen kalatalousalueella

Alueen osakaskunnat ovat järjestäytyneet ja tekevät yhteistyötä kalatalousalueella. Yhteistoimintaa voidaan lisätä esim. kalastusvalvonnan kehittämiseksi. Valtion ja osakaskuntien vesialueilla kalastuslupien määrän kiintiöinnissä on erilaiset lähtökohdat. Kiintiöntijärjestelmää tulisi kehittää yhteismitalliseksi.

14. Toimenpiteet kalakantojen hoitamiseksi ja kalastuksen kehittämiseksi

Kalavesiä voidaan hoitaa säätelemällä lupien määrää, pyydysmääriä ja asettamalla pyyntirajoituksia, jotka voivat olla joko ajallisia. Esimerkiksi verkkokalastus on kielletty määrättyinä aikoina tai tietyin

pyydyksen käyttö on kielletty kokonaan. Erityisistä syistä voidaan kalastus kieltää kokonaan. Perinteinen kalavesien hoitokeino on ollut kalojen istuttaminen. Istutuksilla on pyritty joko vahvistamaan alkuperäisiä kalakantoja tai istuttamalla vierasta kalalajia, jonka saalistuotto oletetaan olevan suurempi kuin alkuperäisillä kalalajeilla tai se on ollut saaliskalana halutumpi. Kalaistuksia ei voida tehdä Tenon vesistöalueen sisällä tapahtuvia siirtoistutuksia lukuun ottamatta.

Tunturivesiä koskevien kalastusrajoitusten tarve määritellään kalatalousalueessa. Tenossa ja Tenojoen sivuvesisäännön alueella säätely tapahtuu erillisellä lailla ja asetuksella. Yleiskalastusoikeuksien kieltopäätökset haetaan ensisijaisesti kalatalousalueen toimesta.

Kalatalousalueella on velvollisuus tässä käyttö- ja hoitosuunnitelmassa esitettyjen toimenpiteiden totuttamiseksi tarvittaessa esittää vahvistettavaksi seuraavia pyyntirajoituksia kalakantojen hoitamiseksi ja pyynnin ohjaamiseksi: kieltää tietynlaisen pyydyksen tai kalastustavan käytön määrääjäksi, asettaa pienimmän mitan tietyille kalalajille tai asettaa laissa määrättyä suurempi mitta, määrätä pyydyksen sallitun silmäkoon tai muutoin rajoittaa laillisen pyydyksen käyttöä. Kalatalousalueen esittämät pyyntirajoitukset vahvistaa Lapin Ely-keskus. Kalastussäännön voimassaoloajaksi esitetään 3–5 vuotta kerrallaan.

14.1. Tenojoen sivuvesien kalastuksen säätely

Tenojoen sivuvesien lohen ja taimenen nousualueiden kalastausta säädellään asetuksella, joka ei saa olla lievempi kuin Tenon pääuoman sääntö. Siten sivuvesissä säännön piiriin kuuluvilla alueilla ovat voimassa samat rauhoitusajat ja määräykset lohen – ja meritaimenen pyydyksistä ja niiden käytöstä kuin Tenojoessakin. Muun kalan pyyntisäännöt ovat pääuomaa lievempiä. Säännön piiriin kuuluvat seuraavat vesistöt (liite 2): Pulmankijärvi, Gálddašjohka Luovosvárjohkan suuhun asti, Ylä-Pulmankijoki Yläputoukselle asti, Luossajohka Luossajävriin asti, Morešveajohka neljä kilometriä ylävirtaan laskukohdasta Ylä-Pulmankijokeen sekä Skihpajohka ensimmäiseen lompoloon asti; Vetsijoki Vetsijärveen asti ja Vaisjoki Váišluoppaliin saakka; Utsjoki Mierasjärveen asti, Čarsejohka Linkinjohkan suusta 10 kilometriä ylävirtaan saakka ja Kevojoki Fiellogahjohkan suuhun asti; Kuoppilasjoki Birkejohkan suuhun asti, Birkejohka Yläputoukseen asti sekä Goaskinjohka Goaskinjävriin saakka; Nilijoki 13 kilometriä toiselle kivikkokentälle asti; Akujoki putoukselle asti; sekä Karigasjoki viisi kilometriä Luomusjokisuusta ylävirtaan.

14.2. Tunturivesien kalastuksen säätely

Tunturivesien kalastusta säädellään rajoittamalla pyydysten käyttöä ja säätelemällä kalastusaikaa riippuen kalalajeista ja veden pääasiallisesta käyttötarkoituksesta. Kalastuksen säätelyn tavoitteita ja tarpeellisuutta on käsitelty seuraavissa kappaleissa. Kalastuksen säätelyssä on otettu huomioon kalastajien huomioita säätely- ja rajoittamistarpeista.

14.3. Kalavesien hoitotoimenpiteet kalaston mukaan

14.3.1. Vaelluskalavedet

Vaelluskaloilla tarkoitetaan lohen, taimenen, nieriän, harjuksen ja siian vaeltavia kantoja. Vaellusalueilla tarkoitetaan sellaisia alueita, joita vaelluskalat käyttävät vaellustienään tai lisääntymisalueena. Lohen, meritaimenen ja merinieriän vaellusalueet on määritelty Tenon kalastussopimuksessa pääuoman osalta ja Tenon sivuvesisäännössä lohen osalta. Lohelle, meritaimenelle ja merinieriälle on säädetty 30 cm alamitta pääuomassa. Sivuvesissä lohen alamitta noudattaa pääuoman 30 cm:n sääntöä, mutta muiden kalalajien osalta noudatetaan Suomen kalastusasetusta, jossa järvitaimenen alamitta on säädetty 50 cm. Kuitenkaan alamitta ei koske

purotaimenta, jonka pyyntimitta saa olla enintään 45 cm. Meritaimenen, järvitaimenen ja purotaimenen esiintymisalueet ovat osittain päällekkäisiä. Tenon sivuvesien järvilaajentumisissa esimerkiksi Utsjoen ja Kevojoen järvilaajentumisissa ja tunturijärvissä esiintyy taimenen paikallisia muotoja, jotka eivät saavuta elinikänsä asetuksen mukaista alamittaa. Toisaalta Tenon pääuomassa saaliiksi saa ottaa 30 cm:n saavuttaneet taimenet. Taimenkantojen ekologisesti kestävä kalastus edellyttää eri taimenkantojen hyödyntämistä ilman, että jokin tietty ekologinen muoto jää kokonaan kalastuksen ulkopuolelle. Tässä suunnitelmassa vaeltavien taimenien ja purotaimenien esiintymisalueet on määritelty. Ne perustuvat tutkimuksiin, varovaisuusperiaatteeseen ja perinnetietoon liite 3 (karttaliite). Aluemäärittelyllä turvataan kalastuslain mukaisesti vaelluskalojen elinvoimaisuus ja lisääntyminen, kalastajien oikeusturva kalastussäädösten noudattamisessa ja selkeytetään kalastuksen valvontaa. Tenon sivuvesissä (sivuvesisäännön alue) taimenen kalastuksessa voitaisiin soveltaa pääuoman 30 cm:n alamittaa ja säätää myös ylämitta 45–50 cm, jolla suojeltaisiin sekä meritaimen että vaellustaimenen kutukokoisia yksilöitä. Tunturivesissä, joissa ei esiinny vaellustaimenia, taimenkannan säätely voitaisiin toteuttaa säätämällä ainoastaan ylämitta. Muille vaelluskaloille, harjukselle, merinieriälle ja siian vaeltaville muodoille ei ole tarvetta määrittää erillisiä vaellus- ja lisääntymisalueita.

14.3.2. Rautu- ja taimenvedet (ei vaeltavat muodot)

Rautu- ja taimenvedet ovat tärkeitä virkistyskalastuskohteita sekä paikallisväestölle että muualta tuleville matkailijoille. Elinvoimaiset arvokalavedet tukevat saamelaiskulttuurin harjoittamista tarjoten perheille ja kyläyhteisöille vuodenaikakierron mukaista mahdollisuutta sekä kotitarve- että virkistyskalastukseen. Matkailukalastuksessa näitä vesiä tulisi hyödyntää ohjatusti matkailuyritysten kautta. Kalastuksen säätely ja siirtoistutukset ovat tärkein rautu- ja taimenvesien kalastuksen ja hoidon työkalu. Useat järvet ovat pieniä ja matalia, joten kalakannan turvaamiseksi verkkokalastus voidaan sallia ainoastaan niissä vesissä, joissa kalakanta on ylitiheä tai ovat altistuneet kalataudeille. Verkkokalastusta suositellaan esimerkiksi Kuoppilasjärvessä ja Luomusjärvissä. Taimenta ja rautua voidaan pyytää verkoilla vesissä, joissa on luontaisesti siikaa ja muita kaloja. Esimerkiksi Luomusjärvissä istutusperäisen siian kalastus parantaa myös raudun elinolosuhteita.

Siirtoistutuksilla on saatu elvytettyä useiden järvien rautukannat ja niitä voidaan jatkaa valvotusti erillisen rautu- ja taimenkantojen hoitosuunnitelman mukaisesti. Ennen siirtoistutusta muut kalalajit, yleensä istutusperäinen siika, tulisi pyytää pois. Muista vesistöistä istutuskaloja ei tuoda. Muiden kalojen siirtoistutuksia ei ole tarpeen tehdä.

Järvissä, joissa rautu on valtalaji ja kalat ovat kääpiöityneitä tai kasvavat huonosti, voidaan kokeilla verkkokalastuksessa ylintä sallittua solmuvälirajoitusta esimerkiksi Kuoppilasjärvessä. Ylimmän solmuvälirajoituksen merkitystä tulee kuitenkin selvittää tarkemmin rautu- ja taimenkantojen hoitosuunnitelmassa. Verkkokoekalastusten, joissa käytetään silmäkooltaan 15–60 mm verkoja, perusteella rautusaaliista 80 % saadaan 15–30 mm:n verkoilla. Saaliskalojen keskipaino jää alle 200 gramman. Raudulle ei ole tarpeen asettaa alinta pyyntimittaa. Sen sijaan ylimmän pyyntimitan asettaminen suojelisi sekä raudun että taimenen kookkaita yksilöitä, jotka tuottavat tehokkaimmin jälkeläisiä. Ylämitta voisi olla sama molemmilla lajeilla 45–50 cm.

Tunturijärvien taimenet harvoin saavuttavat kalastuslain mukaista 50 cm:n alamittaa. Kalastuksen kohdistaminen pelkästään yli 50 cm:n lisääntyviin yksilöihin ei lisää eikä turvaa taimenkantaa. Taimenkantojen hoidossa kalastusta tulisi kohdistaa monipuolisesti samalla alueella esiintyviin eri

taimenmuotoihin. Liitteessä kolme (karttaliite) on esitetty taimenen esiintymisalueet, joissa taimenelle voidaan asettaa ylin pyyntimitta.

14.3.3. Harjusvedet

Harjus menestyy hyvin siian, hauen, ahvenen ja mateen kanssa erityyppisissä vesissä. Pelkästään harjusvaltaisiakin vesiä löytyy mm. Vetsi- ja Pulmankijoen vesistöjen latvoilta. Monesti harjusvedet ovat matalia ja kalat todennäköisesti vaeltavat talveksi harvoin syvänteisiin tai puroihin ja niiden suistoihin. Esimerkkinä tämällytyypisistä järvistä ovat Vuogujärvi, Puksajärvi, Njuktsapeäljärvet ja Nanapeäljärvi. Harjuksesta ei ole erotettavissa samalla tavalla eri muotoja kuin siialla, mutta eri järvien ja jokien kannat eroavat kuitenkin kasvultaan ja ravinnonkäytöltään toisistaan. Harjus on hyvin sopeutunut karuihinkin olosuhteisiin eikä sillä ole taipumusta muodostaa kääpiökantoja kuten siialla tai raudulla. Tunturivesissä harjus saavuttaa hyvissä olosuhteissa sukukypsyyden 4–6-vuotiaana, jolloin ne ovat yleensä saavuttaneet 30 cm:n pituuden. Harjuksen kutu tapahtuu yleensä kesäkuun puolella.

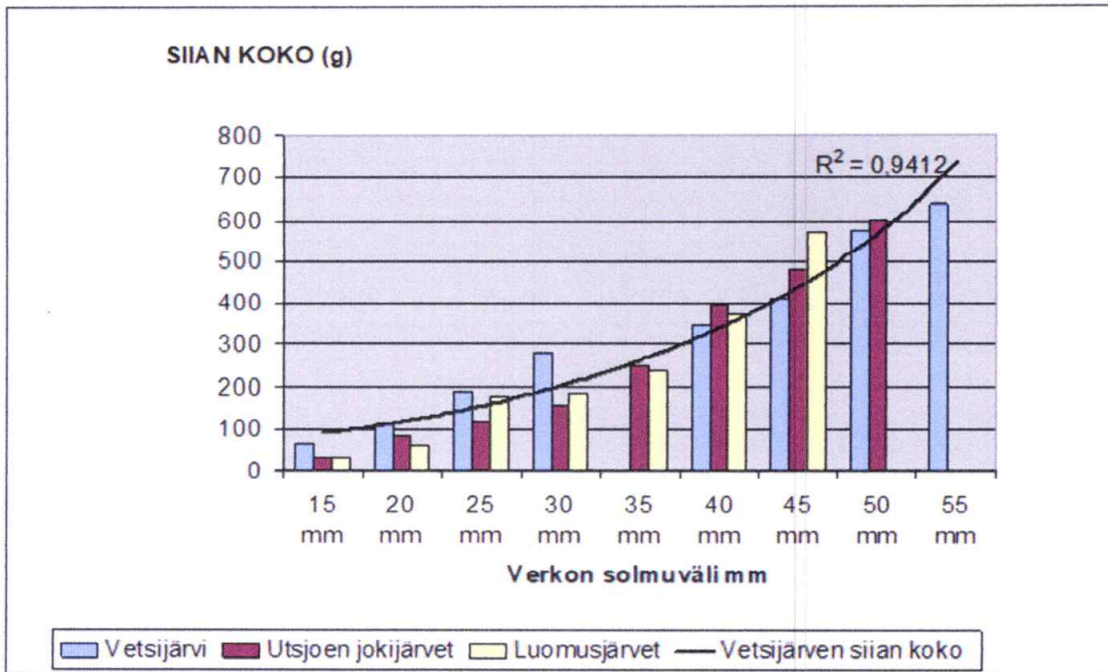
Harjus lisääntyy tehokkaasti ja tarvetta erityiseen suojeluun tai kalastuksen rajoittamisiin ei ole tarvetta. Verkkopyynnissä harjusta tarttuu koosta riippumatta myös tiheisiin verkkoihin. Solmuväliltään 15–20 mm:n verkoilla saadaan suuriakin harjuksia päinvastoin kuin siika, joka ei niinkään tartu tiheisiin verkkoihin koon kasvaessa. Kalastusasetus määrää harjukselle 30 cm:n alimman mitan. Harjuksen kalastamiseen ei tarvita pyyntirajoituksia.

14.3.4. Siikavedet

Siikapitoisissa vesissä verkkokalastus on pääasiallinen pyyntimuoto. Nuotta- tai rysäkalastus olisi suotavaa, mutta nykyään enää harvoin käytetty. Monilajisissa siikavesissä valikoiva verkkokalastus säästää muita vähemmän arvostettuja kalalajeja ja seurauksena voi olla siikakannan väheneminen ja rakenteen vinoutuminen. Valikoivan kalastuksen vaikutusta voidaan verrata esimerkiksi metsään, josta hakataan aina vain isoimmiksi kasvavat puut. Ennen pitkää jäljellä on vähempiarvoisten puulajien ja pensaiden valtaama risukko. Siikavesissä on yleensä myös haukea, joka kasvaakseen yhden kilon tarvitsee ainakin 10 kiloa muuta kalaa ravinnokseen. Tasapuolisessa kalastuksessa saaliin mukana tulee poistaa riittävästi myös muita lajeja. Ilmaston lämpenemisen myötä kevätkutuisten kalojen, kuten haukien, määrä tulee runsastumaan. Hauki on tärkeä ottaa kalastuksen kohteeksi.

Monilajisissa siikavesissä verkon solmuvälin asettamiselle tulee esittää vankat perusteet, että kalasto ei pääse vinoutumaan. Erilaiset siikamuodot kilpailevat myös keskenään. Suuri solmuväli voi siten suosia luonnostaan pienemmäksi jäävää siikamuotoa, jonka kannan lisääminen ei ole alun perin ollut rajoituksen tarkoitus. Mitään yleissolmuväliä koko alueelle ei voida asettaa, sillä kalastot vaihtelevat järviittäin samoin muutokset voivat tapahtua muutaman vuoden kuluessa.

Yleensä asetetaan alin sallittu solmuväli. Siian kalastuksessa verkon solmuvälillä on selkeä valikoiva vaikutus kalan painoon ja pituuteen. Kuvassa 3 on esitetty eri järvien siikojen koon muutos solmuvälin kasvaessa. Alimman solmuvälin sijaan voidaan vaihtoehtoisesti valita alin ja ylin sallittu solmuväli.

KUVA 3: Verkon solmuvälin vaikutus saaliskalan kokoon

Järvissä, joissa yksi kalalaji muodostaa suurimman osan kalastosta, silmäkorajoitusta voidaan harkita. Tällöin verkon solmuväli tulee asettaa sellaiseksi, että riittävä määrä emokaloja jää kutemaan. Sen lisäksi voidaan rajoittaa tai kieltää kutuaikainen pyynti. Syksyllä ennen kutua ja kutupaikoille vaeltavat siiat ovat helposti pyydettävissä. Siian kudun turvaaminen on siten usein riittävä toimenpide. Kutu- ja vaellusalueet tulee rauhoittaa kaikelta verkkokalastukselta hyvissä ajoin ennen kalojen kutuaikaa. Siian kalastusta voidaan tehostaa esimerkiksi Luomusjärvessä, Vetsijärvessä, Paldokjärvessä, Mustajärvessä ja Tuoddar Kalddojärvessä.

Siikavesien hoidossa ja käytössä voidaan käyttää vesien luokittelua (1–4), jossa samantyyppisiin järviin sovelletaan yhtenäisiä ohjeita. Taulukossa 2 on esitetty suosituksia eri siikajärvien kalastuksen ja hoidon järjestämisestä.

Taulukko 2. Utsjoen kalastusalueen siikajärviä ja suosituksia niiden kalastamiseksi ja hoitamiseksi

1. Luontaisesti lisääntyvät istutuksista peräisin olevat ja hyväkasvuiset tai vakiintuneet siikavedet

- Siika lisääntyy luontaisesti, kalojen kunto on hyvä tai kohtalainen
- Kalakanta voi saavuttaa tasapainotilan ja vaikka kalat eivät kasva kovin suureksi, niiden kunto voi olla hyvä
- Alkuperäiset kalalajit voivat vähitellen vallata järven, mutta istutusperäinen siikakanta ei häviä ja onnistuu lisääntymään
- Syksyllä kutuaikojen ja paikkojen rauhoitukset

Vesistöt: Luomusjärvi (Stuorra- ja Pasijärvi), Koivumukkajärvet, Kaamasmukan Rautujärvet, Iso Mustajärvi, Kivijärvi, Kaskamus Tsieskuljärvi, Pulmangin Vuolimus Skaidejärvi

2. Luonnonvaraiset alkuperäiset siikavedet, hyväkuntoiset siikamuodot

- Siika lisääntyy luontaisesti
- Samassa vedessä yleensä muita kalalajeja, jolloin kalalajit säätelevät myös toistensa kantoja (esim. hauki ↔ ahven ↔ made ↔ siika).
- Kalastusta tulee kohdentaa monipuolisesti kaikkiin lajeihin
- Kalastuksen säätely siten, että kutukanta on riittävä ja kutevat kalat pääsevät kutualueilleen (kutualuerauhoituksia)
- Verkojen silmäkokorajoituksia ei tarvita
- Syksyllä kutuaikojen ja paikkojen rauhoitukset

Vesistöt: Vetsijärvi, Riekköjärvet, Vudnijärvi, Puoldzakjoen, Reätkäjoen ja Fallejoen vesistöt
Kuktsejärvet, Vuognoljärvet

3. Luontaisesti lisääntyvät istutuksista peräisin olevat tai luonnonvaraiset siikakannat, jotka ovat ylitiheitä, huonokasvuisia ja/tai loisten vaivaamia

- Siika lisääntyy luontaisesti tehokkaasti ja muut kalalajit ovat saaneet väistyä siian tieltä tai niiden vaikutus siikakantaan on vähäistä
- Ylitiheä kanta yleensä merkitsee myös kalojen huonoa kuntoa ja kalastuksen vähenemistä
- Kalastusta tulisi tehostaa ja verkkomäärärajoituksia ei yleensä tarvita.
- Kalastusta tulisi tehostaa erityisesti kutuaikoina ja se tulisi kohdentaa kutualueisiin tai kalojen kutureitteihin (purot, joet)
- Käytettävien verkkojen solmuväli tulisi olla pieni

Vesistöt: Tuolbajärvet, Luossajärvi, Tsuomasjärvi, Luomusjärvet (Nuortahjärvi), Tuoddar Kalddojärvi, Stuorra Paldokjärvi

4. Jokijärvien luontaiset siikavedet

- Siikakannat, jotka esiintyvät jokien järvilaajentumissa
- Siikamuodot vaihtelevat pienikokoisesta reeskasta aina kookkaampiin muotoihin. Pääosan siikakannoista muodostavat pienikokoiset muodot.
- Kalastusta voi tehostaa nykyisestä
- Verkkokalastusta voi harjoittaa ympärivuotisesti järvissä
- Verkon solmuväli määräytyy pyydystettävän kalan mukaan.
- Kalastuksen säätely tapahtuu sivuvesisäännön mukaisesti

Vesistöt: Utsjoen järvet, Kevojoen järvet, Inarijoen järvet, Mierasjärvi, Pulmankijärvi, Tsuoggajoen järvet

14.3.5. Muiden kalalajien vedet

Muihin kalalajeihin luetaan ahven, hauki ja made. Näitä kalalajeja saadaan yleensä muun kalastuksen sivusaalina. Niiden varsinainen kalataloudellinen merkitys on vähäistä ja eikä niitä arvosteta niinkään saaliina. Hauen ja ison ahvenen merkitys on kuitenkin lisääntymässä virkistyskalana. Hauki ja made esiintyvät lukuisammin taimen jälkeen Utsjoen vesissä. Petokaloina niillä on huomattava merkitys säädellössään arvostetuimpia kalalajeja. Kalakantojen järkiperäinen käyttö edellyttäisi myös näiden lajien tehokkaampaa kalastusta. Harjuksen ohella hauki, ahven ja made olisivat sopivia pyyntikohteita ulkopaikkakuntalaisille virkistyskalastajille. Siika- ja harjusjärvillä lisääntyvä koukkukalastus olisi oivaa

kalavesien hoitoa. Haukikannat ovat kasvaneet viime vuosina ilmeisesti lämpimien keväiden ansiosta. Näiden lajien kalastusta tulisi tehostaa kaikilla pyyntimuodoilla.

14.3.6. Hoitokalastukset

Hoitokalastuksella tarkoitetaan vähempiarvokkaan kalalajin poistamista tai vähentämistä. Tarkoituksena on tehdä tilaa esimerkiksi raudulle tai muuten vähentää liian tiheää kalakantaa. Yleensä poispyydyttävä kala on siika. Mitä suurempi ja syvämpi järvi, sitä huonommat mahdollisuudet ovat onnistumiseen. Järveä, jossa joka puolella on sopivia kutusoraikkoja, siian hävittäminen on hankalaa. Hoitokalastukset vaativat siten pitkäjänteistä työtä ja riittäviä varoja toimintaan. Muualla on esimerkkejä siitä, että esimerkiksi siikakanta hoidon jälkeen palautuu entiselleen, jos hoidon jälkeen alueelle ei synny luontaista kalastusta.

Hoitokalastuksia on suoritettu viimeisen viidentoista vuoden aikana Luomusjärvisä, Hannujärvisä (Suddesjärvi) Karigasniemen Sulaojalla, Nuorgamin Mustajärvisä ja Skaidejärvisä. Pyyntimenetelminä on ollut kesä- ja talvinuottaus, isorysä- ja verkkopyynti. Luomusjärven Pasijärvisä kokeiltiin huonokuntoisen ja kääpiöityneen raudun vähennyspyynnin vaikutusta kalaston rakenteeseen ja kalojen kuntoon. Vähennyspyynnin ansiosta rautujen kunto ja koko parani. Hannujärvisä poistettiin istutettua erittäin huonokuntoista ja kääpiöitynyttä siikakantaa. Tilalle siirtoistutettiin harjusta Vuogojärvisä. Siikaa ei tehopyynnistä huolimatta saatu poistettua ja siikakanta elpyi muutamassa vuodessa entiselleen. Harjuksen kasvu taantui todennäköisesti siian ravintokilpailun vuoksi. Hoitopyynnillä ei saavuteta helposti haluttua tavoitetta. Hoitopyyntiin varatut voimavarat tulee suunnata mieluummin alkuperäisten kalalajien palauttamiseen ja siihen liittyvän pienten vesien hoitoon.

15. Suunnitelma kalastusta ja kalakantoja koskevan seurannan järjestämisestä

Käyttö- ja hoitosuunnitelman ajan tasalla pitäminen ja tarvittavien tietojen kerääminen ja ylläpito ei onnistu käytettävissä olevilla rahavaroilla. Seuranta kuitenkin tarvitaan sekä kalakannoissa tapahtuvista muutoksista, saaliista ja kalastuksen kohdentumisesta. Tenosta ja Tenon sivuvesistä lohen nousualueelta kerätään vuosittain saalistiedot Luken toimesta. Tunturivesien saalisseuranta tulisi suorittaa samassa yhteydessä ja sen tulisi kuulua tutkimuslaitoksen ohjelmiin. Kaikki vedet kattava saalistiedustelu suositellaan tehtäväksi 5 vuoden välein.

Kalatalousalue on laaja, ja siksi saaliin raportointivelvollisuus on yksi parhaista keinoista kerätä kalastustietoja. Käytännössä tämä tarkoittaa, että luvan ostaneet ovat velvoitettuja raportoimaan saamansa saaliskalat. Luvan ostaneille tulee järjestää helppo ja yksinkertainen saalispalautteen antamismahdollisuus. Käytännössä saalispalautteet tulee pystyä antamaan reaaliajassa sähköisillä viestimillä.

Vesien tilan kehittymistä seuraavat ympäristöviranomaiset ja niitä käsitellään mm. Tenon-Näätämojoen-Paatsjoen vesienhoitosuunnitelmassa. Alue kiinnostaa myös useita tutkijoita sen subarktisen luonteen takia, joten yhteistyössä yliopistojen ja tutkimuslaitosten kanssa saadaan tärkeää tietoa alueen luonnosta ja eliöistä.

16. Vaelluskalojen, uhanalaisten kalakantojen ja biologisen monimuotoisuuden huomioon ottaminen toimenpiteissä

Lohen ja taimenen nousualueet ovat pääosin selkeitä vaelluskalavesiä. Lohikantojen ja tunturivesien rautu- ja taimenkantojen hoitosuunnitelmassa annetaan suosituksia kalakantojen monimuotoisuuden huomioimiseksi toimenpiteissä. Tunturijärvissä on rautukantoja, jotka ovat herkkiä ilmaston lämpenemisen seurauksena tapahtuvalle veden lämpenemiselle. Näiden herkkien kalakantojen suojelemiseksi tarvitaan alueelle kalastuksen säätelyä, kalastuskieltoja, valvontaa ja seurantaa.

17. Kalastuksen valvonta

Käyttö- ja hoitosuunnitelman ja kalastussääntöjen tavoitteiden saavuttaminen edellyttää kalastuksen valvontaa. Valvonnan tulee olla ohjaavaa ja opastavaa. Kalastuslainsäädäntöä ja kalatalousalueen kalastussääntöä vastaan tehdyt rikokset ja rikkomukset ovat virallisen syytteen alaisia. Varsinaisia kalastusta valvovia viranomaisia ovat kalatalousalueen, Metsähallituksen, Lapin ELY-keskuksen, poliisin, rajavartiolaitoksen ja tullin virkamiehet. Osakaskunnilla ja osakaskuntiin kuulumattomilla vesialueen omistajilla on vastuu omistamiensa vesien valvonnasta. Kalatalousalueen vesien valvonta on tarkoituksen mukaisinta keskittää kalatalousalueelle, joka vuosittain laatii erillisen valvontasuunnitelman. Suunnitelmassa esitetään valvonnan painopiste-alueet ja kunkin valvontaa tekevän viranomaisen ja osakaskunnan vastuut. Kalatalousalue voi myös vastata käytännön kalastusvalvonnan toimeenpanosta palkkaamalla valvojat. Se edellyttää vesialueen omistajien osallistumista kustannuksiin. Kalatalousalueelle valvonnasta koituvat kustannukset ovat suuret, mutta myös siitä pitkällä aikavälillä kalavesien hoidossa saatava hyöty on suurta. Vuosittaisessa toimintasuunnitelmassa esitetään tarkemmat yksityiskohdat valvonnasta ja sen painopisteistä. Mikäli kalastusrikkeet yleistyvät, harkitaan valvonnan tehostamista ongelma-alueille sekä tehostetaan tiedotusta.

18. Ehdotus kalastushoitomaksuina kerättävien varojen omistajakorvauksiin käytettävän osuuden jakamiseksi

Vesialueen omistajille jaetaan korvaus maksullisen yleiskalastusoikeuden käytöstä ja kalastusopastoinnasta. Viehekalastus ilman vesialueen omistajan lupaa kuuluu yleiskalastusoikeuteen (kalastuslaki 379/2015 7§). Lain mukainen yleiskalastus ei koske koski- ja virtapaikkoja, sekä alueita, joissa viranomaisen päätöksellä yleiskalastusoikeus on kielletty tai joiden kalastuksesta on säädetty erikseen, kuten Teno-Inari- ja Skietsamjoessa. Kalatalousalue päättää varojen jakamisperiaatteista yleiskokouksessa. Korvaukset maksetaan vesialueen omistajille. Omistajakorvauksen suuruus määräytyy kalastettavissa olevan vesipinta-alasta ja viehekalastusrasituksesta.

19. Alueellinen edunvalvonta

Kalatalousalue osallistuu yhteistyöryhmiin, neuvottelukuntiin ja tekee yhteistyötä viranomaisten kanssa alueen kalaston ja kalastuksen edistämiseksi. Kalatalousalue antaa lausuntoja projekteissa ja hankkeissa, jotka vaikuttavat kalastoon tai kalastukseen ja voi myös osallistua yhteistyöhön. Alueella

toteutetaan hankkeita Metsähallituksen, Luken, Syken, yliopistojen, oppilaitosten ja järjestöjen toimesta. Kalatalousalueella on edustus ainakin seuraavissa neuvottelukunnissa ja yhteistyöryhmissä: Tenon lohikantojen seuranta- ja yhteistyöryhmässä, Tenon kalastussopimuksen paikallisessa seurantar ryhmässä, Saamelaisten kotiseutualueen kuntakohtaisessa neuvottelukunnassa, Lapin vesienhoidon yhteistyöryhmässä ja Lapin alueellisessa kalatalouden yhteistyöryhmässä. Kalatalousalue osallistuu Tenon kalastussäännön 6. ja 7. artiklan neuvotteluihin. Tehdään yhteistyötä Norjan puolen paikallishallinnon (Tanavassdragets fiskeforvaltning, TF) kanssa.

20. Suunnitelma viestinnästä

Kalatalousalueella on internetsivut osoitteessa: www.tenonkalatalousalue.fi. Sivuilta löytyy kalatalousalueen mm. säännöt, yhteystiedot ja myöhemmin tämä käyttö- ja hoitosuunnitelma. Tiedotusta hoidetaan myös lehti-ilmoituksilla, kirjepostilla ja tiedotteilla. Maastoon laitetaan infokylttejä strategiaan paikkoihin. Kalatalousalue kehittää viestintää jatkossakin.

21. Käyttö- ja hoitosuunnitelman toimeenpano

Tämän käyttö- ja hoitosuunnitelman toimeenpanosta vastaa Tenon kalatalousalue, kalatalousalueen hallitus, vesialueiden omistajat, yhteistyökumppanit ja viranomaiset. Tavoitteiden saavuttamiseksi tehtävät toimet ja niiden aikataulut kuvataan kalatalousalueen toimintasuunnitelmassa vuosittain.

Keskeisimpiä lähivuosien tehtäviä ovat:

1. Kalatalousalue tekee esityksen tunturivesien kalastussäännöstä, joka tehdään 3–5 vuodeksi kerrallaan. Sääntö tarkistetaan vuosittain. Kalastussääntöön kirjataan rajoitukset, rauhoitusalueet, pyyntiajat ja kalastusvälineitä koskevat rajoitukset.
2. Tunturivesien rautu- ja taimenkannoille laaditaan erillinen hoitosuunnitelma. Suunnitelma tulee olla valmis ja hyväksytty viimeistään vuoden 2024 loppuun mennessä. Suunnitelman tekemisestä vastaa Metsähallitus yhdessä osakaskuntien kanssa.
3. Kalatalousalue arvioi Tenon ja sen sivuvesien kalastussäännön toimivuutta ja tuloksellisuutta sekä tunturivesien kalastussäännön toimivuutta.

22. Vaikuttavuuden arviointi ja suunnitelman päivitys

Käyttö- ja hoitosuunnitelmaa tulisi tarkastella 10 vuoden välein. Toimenpiteitä tarkennetaan vuosittaisessa toimenpidesuunnitelmassa, jonka hallitus tekee ja käsittelee. Kalastusrajoitusten seuranta tulee jatkaa kuitenkin vuosittain ja tehdä tarvittavat muutokset vuosikokouksessa. Tärkeimpien järvien sekä siika- ja harjusvesien että arvokkaiden taimen- ja rautuvesien tilaa tulee seurata koekalastuksin. Vuosittaiseksi tavoitteeksi voidaan ottaa 5–10 järveä.

HUOM: Liitteet lisätään myöhemmin

LIITTEET:

Liite1: Tunturivesien vedenlaatu

Liite 2: Lohen nousualueet

Liite 3: Tenojoen vesistön puro- ja järvitaimenen esiintymisalueet

Liite 4: Utsjoen tunturivesien kalastussääntö

Liite 5: Tenon sivuvesien viehekalastuskielto

Liite 6: Outakosken osakaskunnan ponsi erityisperusteisista kalastusetuuksista